40	डॉ. [illegible]	जैविक युद्धतंत्र व कोरोना विषाणू
[illegible]	डॉ. राहुल पुरुषोत्तम शेंडे प्रा. [illegible] राठोड	महाराष्ट्रातील आदिवासी समाजावर कोविड-१९ चा झालेला परिणाम
43	[illegible] राहुल पुरुषोत्तम शेंडे	कोविड-१९ वायरसचा मानवी सुरक्षेला धोका
44	Dr. Suvarna S. Barde	Yahamogi Unnati Sanstha : Educational Development in Kherve Village, Tal. Navapur Dist. Nandurbar
45	Prof.Dr. Pravin Tukaram Borase	Job Satisfaction among library professionals in the higher educational institutions
46	Prof.Dr. Dinesh B. Deore	A Mental Health : Education, Research & Practice
47	Mr. Dinesh B. Deore Dr. Pragya Shrivastava	An Integrated System for Field Studies on Honey Bees
48	श्री. भानुदास दगडू रामोळे	संशोधनात मुलाखत, अनुसूची, प्रश्नावलीचे महत्त्व
49	श्री. योगेशकुमार रमेशराव गवते	माध्यमिक शाळेतील इयत्ता नववीच्या विद्यार्थी व विद्यार्थिनींची गणितीय अभिरूची व गणित विषयातील संपादणूक यातील सहसंबंधाचा अभ्यास
50	प्राचार्य डॉ. वैशाली पुंजाराम सुर्यवंशी	स्त्री व पुरूष शिक्षकांच्या अध्यापन परिणामकारकतेचा तुलनात्मक अभ्यास
51	प्राचार्य डॉ. वैशाली पुंजाराम सुर्यवंशी	माध्यमिक शिक्षकांच्या व्यवसाय समाधान व भावनिक परिपक्वता यातील सहसंबंधाचा अभ्यास

ज्ञानपीठ प्रतिष्ठान, नंदुरबार

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

योगेश्वर जळगांवकर, रुद्र क्रिएशन्स, माणिक चोक, बालशहीद शिरीषकुमार स्मारक, [illegible]
जि. नंदुरबार मो. ९८२३७२४७०५. फोन नं. (०२५६४) २२०१५५
E-mail - idealresearch[illegible]mail.com

- सारांश -

प्रस्तुत संशोधन पेपरात प्राथमिक, माध्यमिक व उच्चमाध्यमिक शाळेतील स्त्री व पुरुष शिक्षकांच्या अध्यापन परिणामकारकतेचा तुलनात्मक अभ्यास केला आहे. संशोधनात संशोधकाने सर्वेक्षण पद्धतीचा उपयोग केला आहे. संशोधनासाठी संशोधकाने सहेतूक नमुना निवड पद्धतीने २६० शिक्षकांची निवड करण्यात आली होती. डॉ. [illegible] शिक्षक परिणामकारकता हया प्रश्नावलीचा अवलंब केला आहे. डॉ. प्रमोद कुमार, या प्रश्नावलीमध्ये शिक्षकाच्या अध्यापन कार्याशी व वर्तनाशी संबंधित ६९ विधाने दिलेले आहेत. प्राथमिक शाळेतील स्त्री व पुरुष शिक्षकांच्या अध्यापन परिणामकारकतेच्या मध्यमान गुणांकात सार्थ फरक आढळून येत नाही. माध्यमिक शाळेतील स्त्री व पुरुष शिक्षकांच्या अध्यापन परिणामकारकतेच्या मध्यमान गुणांकात सार्थ फरक आढळून येत नाही. उच्चमाध्यमिक शाळेतील स्त्री व पुरुष शिक्षकांच्या अध्यापन परिणामकारकतेच्या मध्यमान गुणांकात सार्थ फरक आढळून येत नाही.

- प्रस्तावना -

भारतीय शिक्षण आयोगाने 10 + 2 + 3 हा शिक्षणाचा आकृतिबंध सुचविला या आकृतिबंधातील शिक्षणाचा पहिला टप्पा इयत्ता १० पर्यंतच्या शिक्षणाचा असून त्याप्रमाणे शिक्षणाची रचना केलेली आहे. या पहिल्या टप्प्यात 4 + 3 + 3 += 10 असा इयत्ताक्रम आहे. प्राथमिक शिक्षणातील इयत्ता १ ते ४ त्यानंतर पूर्व माध्यमिक शिक्षणातील इयत्ता ५ ते ७ व त्यानंतर सर्वसामान्य माध्यमिक शिक्षणातील इयत्ता ८ ते १० असा इयत्ता त्यात समाविष्ट आहे. इयत्ता १० नंतर ११ वी व १२ वी असे दोन वर्ष उच्च माध्यमिक शिक्षणाचे किंवा कनिष्ठ महाविद्यालयीन शिक्षणाचे आहे. वर्ग ११ वी व १२ वी मध्ये विद्यार्थ्यांच्या आवडीनिवडी अभिरूची व क्षमता नुसार विद्यार्थी शाखानिहाय अभ्यासक्रम निवडू शकतो. त्यानंतर ३ वर्ष पदवी अभ्यासक्रम आहे.

विद्यार्थ्यांचा समाजाचा व राष्ट्राचा विकास घडवून आणण्यात शिक्षक केन्द्रस्थानी असतो. विद्यार्थी हा उत्तर कौमार्यावस्थेतील विद्यार्थी असतो. शाखानिहाय शिक्षण घेणारा हा विद्यार्थी भावी जीवनासंबंधी काही योजना मनात ठेवीत असतो. त्याची परिपूर्ती करण्याचे कार्य शिक्षकाचे असते. म्हणून शिक्षकाची व्यक्तीमत्व वैशिष्ट्ये वैयक्तिक गुण शैक्षणिक गुणवत्ता, व्यावसायिक गुणवत्ता याबरोबरच त्याची अध्यापन परिणामकारकता आणि क्षमता हे घटक महत्वपूर्ण ठरत असतात. त्याच्या या सर्व गुणांचा क्षमतांचा प्रभाव विद्यार्थ्यांवर पडत असतो. विद्यार्थी हा भविष्याच्या उंबरठ्यावर उभा असतो. व त्याने भविष्य हे शिक्षकांच्या हातात असते. म्हणूनच या कालावधीत विद्यार्थ्यांना मिळणारे मार्गदर्शन विद्यार्थ्यांची घेण्यात येणारी काळजी, विद्यार्थ्यांना करण्यात येणारे अध्यापन हे महत्वपूर्ण असते. म्हणूनच शिक्षकाकडून विशेष अपेक्षा केल्या जातात. संशोधनाची गरज ही समस्या निराकरणासाठी अत्यंत महत्वाची असली तरी संशोधन ही काळाची गरज आहे. एखादी घटना अशीच का घडली विशिष्ट क्षेत्र असेच का? त्याचा विकास का होत नाही? या सर्व कारणाचा उत्तराचा शोध घेण्याची गरज मोठ्या प्रमाणात भासते. शिक्षकांचा व्यक्तिमत्वाचा जसे विचार आचार कृती इत्यादींचा समावेश असतो. तसाच त्यांच्या शारिरीक व्यक्तिमत्वाबरोबर अभ्यासवृत्ती अध्यापन कौशल्य व त्याचे विद्यार्थ्यांशी असलेले संबंध याचाही समावेश होतो. शिक्षकामध्ये अध्यापन कौशल्यांची क्षमता, अध्यापनवर्तन क्षमता, विषयवस्तूबाबत क्षमता समस्या सोडविण्याची क्षमता विद्यार्थ्यांना जाणून घेण्याची क्षमता असणे आवश्यक आहे.प्रभावी अध्ययन घडून येण्याकरीता प्रभावी अध्यापन होणे अत्यंत आवश्यक असते. म्हणजेच प्रभावी शिक्षक असणे आवश्यक असते. या सर्व अपेक्षा पूर्ण करण्यासंदर्भात शिक्षकांची अध्यापन परिणामकारकता महत्वपूर्ण ठरते. वरील सर्व बाबी आजच्या शिक्षकांमध्ये आहेत का? याचा शोध घेण्यासाठी प्रस्तुत संशोधक कार्य हाती घेतले आहे.

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

Eklahare Tal. & Dist. Nashik

- **सारांश -**

प्रस्तुत संशोधन पेपरात माध्यमिक शिक्षकांच्या व्यवसाय समाधान व भावनिक परिपक्वता यातील सहसंबंधाचा अभ्यास केला आहे. संशोधनात संशोधकाने सर्वेक्षण पद्धतीचा उपयोग केला आहे. संशोधनासाठी संशोधकाने सहेतुक नमुना निवड पद्धतीने १२० शिक्षकांची निवड करण्यात आली होती. माध्यमिक शाळांतील शिक्षकांची भावनिक परिपक्वता जास्त असेल तर व्यवसाय समाधानही जास्त असते.

- **प्रस्तावना -**

व्यक्तिच्या जीवनामध्ये विविध भावनांची जाणीव महत्वपूर्ण मानली जाते ? भावनांच्या अस्तित्वामुळे जीवनात एक प्रकारचे चैतन्य निर्माण होते. परिणामी व्यक्ती आपल्या व्यवसायात अथवा सभोवतालच्या परिस्थितीशी मनुष्याचे व्यवस्थित समायोजित होवून त्याच्यातील सकारात्मक भावना उपयुक्त ठरतात. पण जर व्यक्तींमध्ये नकारात्मक भावना मनात निर्माण झाल्या तर त्याच भावना विघातकपणे जीवनात कार्य करू लागतात. यासाठी प्रत्येक व्यक्तींच्या आपल्या भावना नियंत्रित करता आल्या पाहिजे. मानसशास्त्रीय दृष्टीकोन व्यक्तिच्या वयाबरोबर भावनिक परिपक्वता येऊ लागते. व्यक्तींमध्ये जेव्हा सर्व प्रकारच्या धनात्मक आणि ऋणात्मक भावनांचा विकास होतो आणि विविध प्रसंगाचे औचित्य ओळखून जेव्हा व्यक्ती त्यांचे भावनांची प्रकटीकरण करू लागते तेव्हा भावनात्मकदृष्टया ती व्यक्ती परिपक्व झालेली आहे असे म्हणता येऊ लागते.

भावनिक परिपक्वतेसंबंधी जर्सिल्ड यांनी म्हटल्याप्रमाणे भावनात्मक परिपक्वता यात भावनांचे केवळ दमण करणे किंवा त्यांचा पुर्ण प्रतिबंध करणे असा अर्थ नाही तर व्यक्तीच्या विविध भावना लक्षात घेवून त्यानुसार वर्तन करणे अपेक्षित असते. जीवनक्षेत्रात ज्या व्यक्तीला आपल्या भावनांवर यथायोग्य नियंत्रण ठेवता येते तोच भावनिकदृष्टया परिपक्व मानला जातो. पूर्वीपासून शिक्षक हा भावनिकदृष्टया अधिक परिपक्व मानले जातात. प्राचीन काळात तर राजदरबारातील निर्णयावर अभिप्राय म्हणून गुरूकडे पाहिले जात असे. आज गुरूची जागा शिक्षकांनी घेतली असली तरी आज देखील शिक्षकांच्या व्यक्तिमत्वाकडे भावनिकदृष्टया परिपूर्ण म्हणूनच पाहिले जाते.

शिक्षकांच्या व्यवसायात देखील कधी व्यक्तिगत तर कधी इतर घटकांमुळे जीवनात प्रेम, आनंद यासारख्या सुखद तर क्रोध, भीती, मत्सर, द्वेष यासारख्या असुखद भावनांचा अनुभव कमी -अधिक प्रमाणात प्रत्येकाला येतो. यातील सुखद भावनानुभव शिक्षकांना वारंवार येत राहिले तर तो अधिक आनंदी राहून कार्यात अधिक समाधानी राहतो. तर जर दुःखद अनुभव वारंवार येऊ लागले तर मात्र एकतर व्यक्तीचे कळत न कळत मानसिक स्वास्थ हरवते. परिणामी व्यवसायात त्याचा नकारात्मक परिणाम दिसू लागतात. व्यवसायाविषयी ओढ कमी होवून माणसात विघातक वृत्ती वाढीस लागते. इसम्स्थितीत्त्या ज्या व्यक्तींनी शिक्षकी सामोरे जाण्यापासून दूर राहणे. इतरांची मदत घेण्यास नकार देणे अशी वृत्ती निर्माण होते. अशावेळी ज्या व्यक्तींनी शिक्षकी पेशा स्विकारला आहे. त्यांना आपल्या व्यवसायाला योग्य न्याय देण्यासाठी व्यावसायिकदृष्टया समाधानी असणे आवश्यक ठरते. व्यवसायिकदृष्टया समाधानी शिक्षक आपल्या व्यवसायाला योग्य न्याय देवू शकतो. भावनिक परिपक्वता असलेल्या शिक्षकांचे व्यवसाय समाधान जास्त असते का? भावनिक परिपक्वतेचा शहरी ग्रामीण या भू भागानुसार काही फरक असतो का? याचा शोध घेण्यासाठी प्रस्तुत संशोधन कार्य हाती घेतले आहे. भावनिक परिपक्वता असलेल्या शिक्षकांच्या व्यवसाय समाधानाशी काही संबंध आहे का? यांचा शोध घेण्यासाठी प्रस्तुत संशोधन कार्य हाती घेतले आहे.

समस्या विधान - माध्यमिक शिक्षकांच्या व्यवसाय समाधान व भावनिक परिपक्वता यातील सहसंबंधाचा अभ्यास करणे.

- **संशोधनाची उद्दिष्टे -** प्रस्तुत संशोधनात संशोधकाने पुढील उद्दिष्टे निश्चित केली होती.

१. माध्यमिक शाळांतील शाळांतील स्त्री व पुरूष शिक्षकांच्या भावनिक परिपक्वतेच्या अभ्यास करणे.
२. माध्यमिक शाळांतील शाळांतील ग्रामीण व शहरी शिक्षकांच्या भावनिक परिपक्वतेच्या अभ्यास करणे.

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik
COLLEGE OF EDUCATION EKLAHARE

	गवते	माध्यमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांच्या गणित विषयातील अध्ययनात संगणक सहाय्यक अनुदेशन व पारंपरिक पद्धतीच्या परिणामकारकतेचा तुलनात्मक अभ्यास	241-244
64	किरण अशोकराव दिघे	जिल्हा सामान्य रुग्णालय वर्धा येथील मानसोपचार विभागांतर्गत उपचार घेत असलेल्या छिन्नमनस्कता (स्किझोफ्रेनिया) आजारग्रस्त रुग्णांसोबत कुटुंबाद्वारे करण्यात येणारे समायोजन व समाजकार्य मध्यस्थी	245-249
65	Prof.Dr. Dinesh Baban Deore Sable Kamlesh Hiraman	Origin and cross species trasmission of bat corona viruses in China	250
66	Mr. Arunkumar Shantaram Kayasth Dr. Chandrashekhar D. Wani	Research data management services in academic resarch libraries and perceptions of librarians	251-252
67	डॉ. किशोर उत्तमराव राऊत	महिला सक्षमीकरणात चळवळींची भूमिका	253-256
68	डॉ. प्रिया नरेंद्र कुरकुरे	भारतातील प्रेक्षणीय व अविस्मरणीय स्थळ नैनिताल	257-260
69	श्रीमती इंदुबाई दगा अहिरे	संशोधनात अहवाल लेखनाचे महत्व	261-265
70	सुश्री डाने कायो	बुंदेली और गालो की सामाजिक लोक कथाएँ	266-270
71	प्रा. डॉ. कृष्णा सुदाम इंगळे	दलित कादंबरी आणि आशय सूत्रे	271-273
72	डॉ. विजयकुमार जी. गोणेकर ममता गोयल गोणेकर	जनजातीय समाज में महिलाओं की स्थिति एवं समस्याएं (झाबुआ जिले की भील जनजाति के विशेष संदर्भ में)	274-277
73	प्रा. शिवराम लक्ष्मण गायकवाड प्रा. डॉ. संजय राजधर महाले	नंदुरबार जिल्ह्यातील परभार जातीचे सामाजिक व सांस्कृतिक जीवन - एक अभ्यास	278-282
74	प्राचार्य डॉ. वैशाली पुंजाराम सूर्यवंशी	माध्यमिक शिक्षकांचा नवीन तंत्रज्ञान विषयक दृष्टीकोनांचा तुलनात्मक अभ्यास	283-286
75	प्राचार्य डॉ. वैशाली पुंजाराम सूर्यवंशी	माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शाळेतील शिक्षकांच्या संगणक विषयक अभिवृत्तीचा तुलनात्मक अभ्यास	287-294

MATOSHRI COLLEGE OF EDUCATION EKLAHARE NASHIK

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

...रांश -

प्रस्तुत संशोधन पेपरात माध्यमिक शिक्षकांचा नवीन तंत्रज्ञान विषयक दृष्टीकोनांचा तुलनात्मक अभ्यास केला. संशोधकाने स्तरीय यादृच्छिक पद्धतीचा वापर करुन माध्यमिक शाळेतील एकूण वरील पद्धतीचा वापर करुन ८०० ...पैकी २० टक्के म्हणजे १६० माध्यमिक शिक्षक व शिक्षकांची न्यादर्श म्हणून निवड केलेली आहे. माध्यमिक ...तील ग्रामीण व शहरी शिक्षकांची निवड करण्यात आली. त्यांच्याकडून संशोधनासाठी लागणारी संकलित माहिती ...करण्यात आली. संशोधकाने ताहिर खाटून व मोनिका शर्मा प्रमाणित चाचणी संशोधकाने वापरली आहे. सदर ...न चाचणीचा वापर विद्यार्थ्यांवर केला. शहरी विभागातील पुरुष शिक्षकांचे नवीन तंत्रज्ञानविषयक दृष्टिकोन हा ...ण विभागातील पुरुष शिक्षकांपेक्षा जास्त आहे.

...स्तावना -

शिक्षण ही अखंडपणे चालणारी प्रक्रिया आहे. प्राचीन काळात आश्रम व्यवस्था प्रचलित होती. त्या काळात ...गुरु ज्ञान ग्रहण करणे ही संकल्पना सर्वमान्य होती.

"गुरु र्ब्रम्हा गुरुं विष्णू गुरुं देवो महेश्वरा गुरुं साक्षात परब्रम्हा तस्मे श्री गुरुवे नमं:"

हे महान स्थान गुरुला प्रदान केले होते. बौद्धकाळात लिखाण साहित्याचा शोध लागल्याने त्याचा उपयोग करून ...याचे कार्य चालत होते. मध्ययुगीन काळात वैज्ञानिक प्रगतीमुळे शिक्षणात अमुलाग्र बदल होत गेले आणि आता ...निक काळात अध्यापनासाठी अनेक साधने विकसित झाली. ती साधने म्हणजे शैक्षणिक तंत्रविज्ञान होय. विद्यार्थी व ...कांत अध्ययन-अध्यापनाची प्रक्रिया प्राचीन काळापासून सुरु आहे. दृक-श्राव्य माध्यमामुळे संकल्पना स्पष्ट होतात. ...त्या गोष्टी दिर्घकाळ स्मरणात राहतात. दिवंगत पंतप्रधान राजीवजी गांधी यांनी आधुनिकता वादाचा पुरस्कार केला. ...ची गरज ओळखत त्यांनी शिक्षण, उद्योग व व्यापार यांना चालना देण्यासाठी संगणक युग आणले.

शिक्षणाच्या विविध अंगाचा विचार करून त्याठिकाणी शैक्षणिक तंत्रविज्ञानाचा फार मोठ्या प्रमाणावर उपयोग ...न वेग लागला आहे. शिक्षणप्रक्रियेत असणारे प्रमुख घटक म्हणजे पाठ्यवस्तू ज्या माध्यमार्फत पोहचवायची माध्यम ...न पद्धती हे पोहचवण्यासाठी शिक्षकाला करावे लागणारे वर्तन आणि त्याचा वर्तनात होणारा परिणाम त्यानुसार ...या घटकांचा अभ्यास करण्याच्या दृष्टीने तंत्रविज्ञान विकसीत झाले. उत्तम अध्यापनासाठी उत्तम रितीने आखलेला ...ठ्यक्रम उपयोगी पडत नाही तर अध्यापन प्रभावी व्हावे यासाठी अध्यापनात विविध पद्धती, शैली, विविध तंत्राचा, ...णकाचा शोध लागल्यापासून ज्ञानाचा प्रस्फोट घेतला आहे. शिक्षणक्षेत्राचे महत्वाचे अंग तंत्रविज्ञानाचा वापर करणे ...चे ठरते.

आजचे युग हे तंत्रविज्ञानाचे युग मानले जाते. शिक्षणाच्या प्रक्रियेस आधुनिकता प्रदान करण्याचे काम तंत्रज्ञानाचे ...अध्ययन-अध्यापन पद्धती शिक्षक-विद्यार्थी आंतरक्रिया यांच्यातील प्रभावी संप्रेषण करण्याचे कार्य नवीन तंत्रज्ञान ...क साधने व त्यांच्या दृष्टिकोनातून होतांना दिसुन येत आहे. हा नवीन तंत्रज्ञान विषयक दृष्टिकोन माध्यमिक स्तरावरील ...ांमध्ये प्रमाणात विकसित करण्यासाठी भारत सरकार व शासनाने अनेक उपक्रम ही राबविले आहेत. परंतु त्यांची ...आवश्यकता किती प्रमाणात आहे. यावर संशोधन होणे महत्त्वाचे आहे. तसेच माध्यमिक स्तरावरती ग्रामीण व शहरी ... दृष्टिकोनात भिन्नता आहे का? ...फरक आहे का? स्त्री शिक्षिका व पुरुष शिक्षिका यांच्या नवीन तंत्रज्ञानविषयक दृष्टिकोनात ... निश्चिती ...त्याचे प्रमाण किती या सर्व संशोधनाच्या क्षेत्राचा सखोल विचार मंथन करुन प्रस्तुत संशोधनाचे ...याचे काम संशोधकाने निश्चित केले आहे.

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

Eklahare Tal. & Dist. Nashik

PRINCIPAL
Matoshri College of Education

८ वी मधील विद्यार्थ्यांचे हस्ताक्षर वळणदार नसण्यामागील कारणांचा शोध व विविध उपक्रमांची परिणामकारकतेचा अभ्यास

MATOSHRI COLLEGE OF EDUCATION EKLAHARE NASHIK

प्राचार्य डॉ. वैशाली पुंजाराम सूर्यवंशी
Matoshree college of Education, Eklahare Tal. Nashik-४२२१०५

सारांश - प्रस्तुत संशोधन पेपरात ८ वी मधील विद्यार्थ्यांचे हस्ताक्षर वळणदार नसण्यामागील कारणांचा शोध व विविध उपक्रमांची परिणामकारकतेचा अभ्यास केला आहे. संशोधनात संशोधकाने पूर्व चाचणी नंतर निरीक्षण मुलाखतीत पृच्छांची शेकडेवारी करून संशोधकास कोणत्या समस्या विद्यार्थ्यांना निर्माण होतात याची माहिती मिळाली व या समस्यांवर उपाययोजना म्हणून उपचारात्मक मात्रा तयार करण्यात आली. विद्यार्थ्यांना मराठी विषयातील हस्ताक्षर वळणदारसाठी विविध उपक्रमांचा सराव दिला तर विद्यार्थ्यांच्या मराठी विषयातील हस्ताक्षर वळणदार करता येते.

- प्रस्तावना -

शिक्षण म्हणजे सुसंस्कारित करणे. यामुळे अध्यापकाला अनेक गोष्टींचे भान सतत ठेवावे लागते. पहिली गोष्ट म्हणजे ज्यांना आपण संस्कारित करित आहोत त्या विद्यार्थ्यांची ज्ञान ग्रहणाची कुवत काय आहे हे पाहणे. त्यांना रुचेल, पचेल अशीच अध्यापनाची बैठक ठेवणे अपरिहार्य ठरते. अध्यापन ही दुहेरी स्वरुपाची क्रिया असल्यामुळे विद्यार्थी जेव्हा व जसा अध्यापनात समरस होईल किंवा तो जेव्हा ज्ञानग्रहणास अनुकूल होईल तेव्हा हवा असतो. त्याची अनुकूलता आणि समरसता ह्या दोन गोष्टी अध्यापन यशस्वी ठरण्यास नेहमीच कारण ठरतात. अध्यापन करतांना आणखी एका गोष्टीची अध्यापकाला सतत जाण असावी लागते. ती विद्यार्थ्यांच्या ज्ञानग्रहण क्षमतेची आणि त्यांच्या मानसिक पातळीची. खालच्या वर्गातले अध्यापन आणि वरच्या वर्गातले अध्यापन हे मानसिक पातळीमुळे वेगवेगळे होत असते. चांगला गवई श्रोत्यांचा मानसिक कल पाहूनच आपली पट्टी लावतो. तसेच हे ही आहे. सगळी कडे सारखीच पट्टी लावून चालत नाही. अध्यापनाचे वेळी विद्यार्थी शिकविण्यात सहभागी होण्यासाठी त्याची मानसिकता, मनाची पातळी, मनाची उंची या सर्व गोष्टी अध्यापकाला ध्यानी घ्याव्याच लागतात. याबाबतचे भान जर सुटले तर अध्यापन यशस्वी होण्यात अनेक अडचणी निर्माण होतात.

पूर्वीच्या काळी गुरुकुल पद्धतीत शिक्षक हा एवढाच शिक्षणाचा स्त्रोत होता. त्याच्याकडून मिळालेले ज्ञान हे विद्यार्थ्यांने मुखोद्गत करावे व त्याचा व्यवहारात उपयोग करावा. त्यातुन त्यांनी स्वतःची प्रगती व उदरनिर्वाहाबरोबर समाजाची प्रगती करावी अशी पूर्व कालीन पद्धत होती. अशा पद्धतीने मिळालेल्या ज्ञानानुसार त्याच्यासमोर येणाऱ्या अडचणी दुर करून त्या सोडविल्या जात असे. त्या त्यावेळी शिक्षण पद्धतीत सुधारणा होवुन नवीन शोध लागत असे. प्रथम कागद व लेखनांचा शोध लागला व मुखोद्गत असलेले ज्ञान हे कागदावर लिहिले जावु लागले.

शिक्षण क्षेत्रात काम करणाऱ्या व्यक्ती जर, त्याच त्या जुन्या पद्धती, तंत्रे साधन यांचा अवलंब करीत असतील तर ते योग्य होणार नाही. केवळ ज्ञानासाठी ज्ञान ही संकल्पना थोडीशी बाजूला सारून मानव समुहाच्या विकासासाठी शिक्षण ही संकल्पना दृढ होवू पाहत आहे. शिक्षकाकडे केवळ भाबड्या आदराने पाहण्याचे दिवस संपले, शिक्षकाकडे आता त्याची कार्यक्षमता, उत्पादकता, परिणामकारकता या दृष्टीने समाज पाहू लागला आहे. म्हणूनच शिक्षणाचा विचार अत्यंत डोळसपणे करणे अगत्याचे झाले आहे.

विद्यार्थी शाळेत दाखल झाल्यावर त्यांच्या व्यक्तिमत्व विकास करीत असतांना त्यांच्याकडे आणीक पूर्वक लक्ष देणे गरजेचे असते. त्यांच्यामध्ये असणाऱ्या उपजत गुणांचा विकास करण्याबरोबरच त्यांनी काही कौशल्ये प्राप्त करणे गरजेचे असते. भाषा विषयातील श्रवण, भाषण, वाचन, लेखन ही महत्वाची चार कौशल्ये चांगल्या प्रकारे विकसित झाली तर त्याचा पाया पक्का होईल. लेखन हे एक महत्वाचे कौशल्य आहे. आपले विचार अभिव्यक्त करण्याचे एक प्रभाव माध्यम भाषा आहे. भाषाद्वारे शिक्षक श्रवण, भाषण, वाचन आणि लेखनही महत्वाची चार कौशल्ये विकसित करीत असतो. या चारही कौशल्ये विकसित करण्यासाठी लेखन महत्वपूर्ण आहे. ज्या प्रकारे भाषाद्वारे आपण विचार व्यक्त करतो त्याच प्रमाणे लेखनाद्वारे अप्रत्यक्षपणे आपण आपले विचारही प्रकट करीत असतो.

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

सारांश - प्रस्तुत संशोधन पेपरात इयत्ता ५ वी च्या वर्गातील विद्यार्थ्यांच्या मराठी विषयातील व्याकरणात होणाऱ्या चुकांवर केलेल्या उपाययोजनेचा परिणामकारकतेचा अभ्यास केला आहे. ५ वी च्या वर्गातील विद्यार्थ्यांच्या मराठी विषयातील व्याकरणात होणाऱ्या चुकांवर केलेल्या उपाययोजनेचा परिणामकारकतेचा अभ्यास करण्यात आला आहे. यासाठी आधारित ३० गुणांची संपादणूक चाचणी विषयासाठी तयार करण्यात आली. ही शाळेतील शिक्षकांशी चर्चा करून तसेच त्यांच्या मार्गदर्शनाखाली तयार करण्यात आली होती. व्याकरणातील चुकांवर केलेल्या उपाययोजनेचा फरक दिसून आला. उपचारापूर्वी देण्यात आलेली चाचणीतील गुणांक आणि उपचारानंतर देण्यात आलेल्या चाचणीचे गुणांकात फरक दिसून येतो. इ.५ वीच्या वर्गातील विद्यार्थ्यांना मराठी विषयातील व्याकरणातील चुकांवर केलेल्या उपाययोजनेचा विद्यार्थ्यांच्या व्याकरणातील संपादनावर सार्थ आढळून येतो.

- प्रस्तावना -

माणसाच्या जीवनात भाषेचा संचार असा सर्वत्र आहे. मानवाच्या जीवनाचा असा कोणताही हिस्सा नाही की जो भाषेने व्यापला नाही! बालकांच्या आत्मप्रकटीकरणाचा श्री गणेशा त्याच्या घरी बोलल्या जाणाऱ्या त्याच्या भाषेतून होतो! मातृभाषेतून पहिला उच्चारला जाणारा शब्द एक दिवस बालकाच्या मुखातून बाहेर पडतो. कोलरिज नावाचा विचारवंत या मातृभाषेला अंतःकरणाची भाषा म्हणतो. Mother tongue is the language of heart! भाषेचा जीवनस्पर्श असा अलौकिक असतो. भाषेचा जीवनस्पर्श हा परिसस्पर्श असतो. तो स्पर्श मानवाच्या जीवनाचे सोने करतो.

भावना व्यक्त होण्यासाठी भाषेसारखे दुसरे माध्यम नाही! आपण आपले प्रेम, वात्सल्य, दुःख भाषेतून व्यक्त करीत असतो. या भावना माणसाच्या चेहऱ्यावरही प्रकट होतात. शब्दाच्या माध्यमातून आपण दुसऱ्यांशी व्यक्त केलेल्या भावना जाणून घेतो. त्यांच्या भावना जाणून घेऊन शब्दांच्या माध्यमातूनच आपण सहानुभूती व्यक्त करतो. प्रसंगी त्यांचे सांत्वन करतो. भावनांच्या अनुभवातूनच मानवी जीवन समृध्द होते. भावनांतून माणूस संस्कार ग्रहण करतो. मूल्ये जोपासतो. भाषा नसती तर मानवाच्या भावजीवन घडणीचे कार्य घडले असते का? आध्यात्मिक सामाजिक तसेच नैतिक मूल्यांची जोपासना झाली असती का? मानवाचे दैनंदिन व्यवहार पूर्णपणे भाषेने व्यापून टाकले आहेत. सकाळी उठल्यापासून ते अगदी रात्री झोपेपर्यंत माणसाला भाषेचा त्याच्या मातृभाषेचा आधार घेतल्याशिवाय जगताच येत नाही. क्षणाक्षणाला भाषेच्या मदतीशिवाय दैनंदिन व्यवहार पार पाडता येत नाहीत. एवढे कशाला, व्यक्ती स्वतःशी बोलते ती देखील मातृभाषेतूनच!

मराठी भाषा खूप लवचीक आहे. वळवावी तशी वाकते. एकच शब्द, पण त्याच्या वेगळ्या उच्चाराने अर्थाचा विपर्यासही होऊ शकतो. तर कधी र्‍हस्व, दीर्घ, काना, मात्रा, अनुस्वार यांच्या चुकीमुळे अनेक घोटाळे, गमती होऊ शकतात. मराठीचं तर अगदी 'ध' चा 'मा'ही होऊ शकतो. पण थोडं लक्ष देऊन केलं की मात्र मराठी भाषेचा गोडवा काय वर्णावा. व्याकरण हा मोठा गंभीर विषय होत चालला आहे. विषय गंभीर, त्यात चर्चाही गंभीर जे काही निष्पन्न व्हायचं असेल ते तर आणखीनच गंभीर! अचूक र्‍हस्व दीर्घ आणि जोडाक्षरांसह अचूक शब्दांचे प्रयोग केलेली उत्तरं आजकाल एनडेंजर्ड स्पिसीज (!) सारखी दुर्मीळ व्हायला लागली आहेत. मुद्दाम जड 'अंग्रेजी' शब्द वापरला बरं का! म्हणजे ज्यांच्यासाठी हा लेखनप्रपंच, त्या विद्यार्थ्यांचं थोडं तरी लक्ष जाईल. नुसतं आणि नुसतंच मराठी लिहिलं की मुलांना ते जड जातं म्हणतात. तसंही, "मराठी वर्डस् रीडिंगला आणि रायटिंगला डिफिकल्टच जातात" असं आमची मुलं कौतुकाने (?) म्हणतातच.तर या मुलांना बहुधा शालेय स्तरावर मराठी व्याकरण फारसं भेटलंच नसावं (रस्त्यात जाता जाता कोणीतरी अचानक भेटतं ना, तसंच आणि तेवढंच आजकाल अभ्यासक्रमात व्याकरण भेटतं म्हणतात!) शिवाय र्‍हस्व, दीर्घ, काना, मात्रा, अनुस्वार आणि एखाद्याच वर्णाच्या अंतरामुळे (किंवा चुकीमुळे) शब्दांचा अर्थ कितीतरी बदलतो हे खूपशा मुलांना माहितीच नाही तेवढ्याने काय होतं ?" असा एकूण सूर असतो. या चुकांसाठी गुण कापले जावेत असा आग्रह नाही नाही तर एका चुकीसाठी एक अष्टमांश जरी

MATOSHRI COLLEGE OF EDUCATION EKLAHARE NASHIK

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

13) राष्ट्रीय शिक्षा नीति –२०२० : संरचना, क्रियान्वयन और चुनौतियाँ
डॉ. अमरसिंह मूनपरिया, नोहर ||56

14) उच्चतर माध्यमिक विद्यालयों में अध्ययनरत विद्यार्थियों की वैज्ञानिक अभिवृत्ति ...
श्रीमती उषा साहू, दुर्ग, (छ.ग.) ||64

15) शिक्षा में सह–पाठ्यक्रम गतिविधियां एवं मूल्यपरक शिक्षा
प्रद्युम्न कुमार मिश्र, शाहजहांपुर ||69

16) विद्यार्थियों पर स्मार्टफोन का प्रभाव : सिद्धार्थनगर के विशेष सन्दर्भ में
डॉ. हरेन्द्र कुमार शर्मा, सिद्धार्थनगर ||72

17) महाराष्ट्रातील ठाकूर जमातीच्या आर्थिक स्थितीचा अभ्यास
संते लालचंद्र रामचंद्र, शिवळे, जिल्हा ठाणे ||77

18) भाषा एक सामाजिक संस्था
डॉ. चंद्रसेन सावळाराम आवारे, चौसाळा ||82

19) लोगड़िया बंजारा जाति
डॉ० गंगा देवी बैरागी, मझौली सीधी म०प्र० ||85

20) हनुमानगढ़ जिले में कृषि आधुनिकीकरण के सामाजिक–आर्थिक एवं पर्यावरणीय ...
डॉ० श्योपत राम सहारण, दीपक जयपाल, श्री गंगानगर ||88

21) मौर्यकालीन सैन्य प्रबन्ध–एक विश्लेषणात्मक अध्ययन
डॉ० प्रेरणा माहेश्वरी, बीकानेर ||92

22) आधुनिक हिन्दी कविता पर गाँधीवाद का प्रभाव (मैथिलीशरण गुप्त और माखन ...
डॉ. मानप्रकाश मीणा, कालाडेरा (जयपुर) ||97

23) मध्यप्रदेश की सौर अनुसूचित जनजाति की प्रमुख समस्याएं तथा उनके समाधान ...
डॉ. मुनीश सिंह नेगी, शहडोल (म.प्र.) ||99

24) माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांच्या वैज्ञानिक अभिवृत्ती विकसनासाठी तयार केलेल्या उपक्रमांच्या ...
प्राचार्य डॉ.वैशाली पुंजाराम सूर्यवंशी, Tal Nashik ||103

25) Exploring the Unexplored Self in the Vicinity of Nature in Sai Prakash's Poem ...
Amol B. Waghmare, Nagpur, Maharashtra ||10

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

www.vidyawarta.com/03_http://www.printingarea.blogspot.com

24

माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांच्या वैज्ञानिक अभिवृत्ती विकसनासाठी तयार केलेल्या उपक्रमांच्या परिणामकारकतेचा अभ्यास

प्राचार्य डॉ.वैशाली पुंजाराम सूर्यवंशी
Matoshree college of Education,
Eklahare Tal Nashik

****

सारांश

प्रस्तुत संशोधन पेपरात माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांच्या वैज्ञानिक अभिवृत्ती विकसनासाठी तयार केलेल्या उपक्रमांच्या परिणामकारकतेचा अभ्यास केला आहे. प्रायोगिक संशोधन पद्धतीचा अवलंब केला असून विद्यार्थी आणि विद्यार्थिनींच्या न्यादर्श म्हणून [illegible] यादृच्छिक नमुना निवड पद्धतीने निवड करण्यात आली. माहितीचे संकलन करण्यासाठी चाचणीचा उपयोग केला आहे. माध्यमिक शाळेतील प्रमाणे विद्यार्थ्यांवर राबविलेला वैज्ञानिक अभिवृत्ती विकसन कार्यक्रमाची परिणामकारकता दिसून येते. उपक्रमामुळे वैज्ञानिक अभिवृत्तीत वाढ झालेली आहे असे म्हणता येईल.

प्रस्तावना

माध्यमिक स्तरावरील विज्ञान विषयाची उद्दिष्टे म्हणजे, विद्यार्थ्यांना विज्ञानातील संबोध, संकल्पना, तत्वे इत्यादींचे ज्ञान मिळविण्यास मदत करणे. विद्यार्थ्यांना विज्ञानातील संबोध, संकल्पना, तत्वे इत्यादींचे आकलन होण्यासाठी मदत करणे. विज्ञान विषयातून मिळविलेल्या ज्ञानाचा नवीन परिस्थितीत उपयोग करण्याची क्षमता विकसित करण्यास मदत करणे. विज्ञानाशी संबंधित कौशल्ये प्राप्त [illegible] करण्यास मदत करणे, [illegible], पृथक्करण व चिकित्सक मूल्यमापन [illegible] विद्यार्थ्यांची पात्रता वाढविणे. विज्ञानाच्या अभ्यासाबाबत [illegible] निर्माण करणे व संबंधित साहित्य तयार करण्यास विद्यार्थ्यांना [illegible] करणे. निरीक्षण व खूप परिश्रम घेण्याची सवय [illegible] विचार करणे आणि समस्यांची उकल करणे [illegible] [illegible]

[illegible] ... करणे.

वैज्ञानिक दृष्टिकोन [illegible]

[illegible] होईल.

समस्या विधान - माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांच्या वैज्ञानिक अभिवृत्ती विकसनासाठी तयार केलेल्या उपक्रमांच्या परिणामकारकतेचा अभ्यास

संज्ञाच्या सैध्दांतिक व्याख्या

१. माध्यमिक शाळा :- [illegible] (२०१५, पृ.०१)

२. वैज्ञानिक दृष्टिकोन - [illegible] म्हणजे वैज्ञानिक अभिवृत्ती होय"

३. उपक्रम - [illegible]

संशोधनाची उद्दिष्टे:-

१. माध्यमिक शाळेतील [illegible]

MATOSHRI COLLEGE OF EDUCATION EKLAHARE NASHIK

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

40) जॉन डीवी का शैक्षिक चिंतन
प्रद्युम्न कुमार मिश्र, शाहजहाँपुर, उत्तर प्रदेश ||165

41) लोकगीतां में नारी पीड़ अर हरख : ढूंढाड़ अंचळ रा सन्दर्भ में
रणजीत सिंह पंवार, जोधपुर ||169

42) हिन्दी भाषा और भारतीय विदेश नीति
डॉ. सुजाता सेम्युएल, डॉ. सपना कौर, जिला–बालोद (छ.ग.) ||175

43) वर्तमान परिप्रेक्ष्य में भारत की प्रमुख जनजातियों की संस्कृति एवं लोक
डॉ.के.एल.टांडेकर, डॉ.(श्रीमती) मीना प्रसाद, राजनांदगांव (छ.ग.) ||177

44) राज्यस्तरीय खेळात परभणी जिल्ह्यातील खेळाडूंचा सहभाग
सुरज सोखाराम साळवे, प्रा. डॉ. एस. जे. चंद्रशेखर, औरंगाबाद ||182

45) प्राथमिक शिक्षकांना करावे लागणारे अशैक्षणिक कामांचा त्यांच्या शैक्षणिक कार्यावर होणारा परिणाम एक अभ्यास
प्राचार्य डॉ.वैशाली पुंजाराम सूर्यवंशी, Tal Nashik ||186

MATOSHRI COLLEGE OF EDUCATION
EKLAHARE
NASHIK

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

45

प्राथमिक शिक्षकांना करावे लागणारे अशैक्षणिक कामांचा त्यांच्या शैक्षणिक कार्यावर होणारा परिणाम एक अभ्यास

प्राचार्य डॉ.वैशाली पुंजाराम सूर्यवंशी
Matoshree college of Education,
Eklahare Tal Nashik

****

सारांश

प्रस्तुत संशोधन पेपरात प्राथमिक शिक्षकांना करावे लागणारे अशैक्षणिक कामांचा त्यांच्या शैक्षणिक कार्यावर होणारा परिणाम एक अभ्यास केला आहे. वर्णनात्मक संशोधन पद्धतीतील सर्वेक्षण पद्धतीचा अवलंब केला असून २०० शिक्षकांची न्यादर्श म्हणून स्तरीत यादृच्छिक नमूना निवड पद्धतीने निवड करण्यात आली.माहितीचे संकलन करण्यासाठी चाचणीचा उपयोग केला आहे. स्त्री व पुरूष शिक्षकांना अशैक्षणिक कामामुळे सारखाच ताण जाणवतो असे दिसून येतो. अशैक्षणिक कामांचे स्वरूप बदलले पाहिजे यासाठी उपयोजनात्मक व्यवस्था करणे गरजेचे आहे. माध्यमिक विद्यालयातील विद्यार्थ्यांचे व्यक्तिमत्व व वर्तन यात सार्थ सहसंबंध आढळून येते.

प्रस्तावना

शासन स्तरावरील विविध उपक्रमातून शालेय गुणवत्ता वाढली पाहिजे. असा दृष्टीकोन ठेवून आज सर्वत्र विविध उपक्रम राबविले जात आहेत. त्याचबरोबर प्राथमिक शाळेतील शिक्षक हा समाजघटकांच्या अत्यंत जवळचा घटक मानून त्याला विविध कार्यात सहभागी केले जाते. त्यामुळे शैक्षणिक कार्याबरोबर अशैक्षणिक कार्यात सहभागी होणारा शिक्षक दिसतो. देखील आजच्या जि.प. शाळेत काम करणारा शिक्षक हा सहभागी होताना दिसतो. अध्ययन अध्यापन या पुरताच शिक्षकाला या जबाबदा-याबरोबरच इतर देखील कार्यात सहभागी व्हावे लागते.

निवडणुकांपूर्वी होणा-या सर्वेक्षण, जनजागृती, नोंदी, नोंदणी या बाबी तर प्रत्येक शिक्षकांच्या जीवनातील एक नित्यक्रम झाले असून शासन देखील निवडणुकांच्या सर्वेक्षणाची जबाबदारी जि.प. शाळेतील शिक्षकांवर देऊन शाळा मात्र ओस पडतांना दिसतात. निवडणुकांपूर्वी व निवडणुकीच्या आदल्या दिवशी शिक्षकांना मतदान कार्यात [illegible] आपले कार्य पूर्ण करीत आहेत.

निवडणुकीच्या कामाबरोबरच आज ग्रामीण भागातील विद्यार्थी [illegible] शिक्षकांना [illegible] करणारे [illegible] विद्यार्थ्यांच्या [illegible] प्रमाण [illegible] बदलत असल्याचे [illegible] आहे. परिणामी शालेय [illegible] [illegible] विद्यार्थ्यांचे प्रमाण कमी झालेले दिसते. [illegible] शैक्षणिक गुणवत्तेचा उपक्रम शासन या काळात राबवित असेल तर [illegible] परिणाम शिक्षकांच्या जीवन [illegible] होतो. कारण शिक्षकांना विद्यार्थ्यांच्या घरी जाऊन, पालकांशी चर्चा करून विद्यार्थ्यांना शाळेत आणावे लागते परिणामी या सर्व परिस्थितीतून आजचा शिक्षक जात असताना दिसतो. शाळेत विद्यार्थ्यांची उपस्थिती टिकून रहावी म्हणून शासनाने विविध उपक्रम सुरू केले. त्यातील एक महत्त्वपूर्ण उपक्रम म्हणजे मध्य अन्न भोजन व्यवस्था हा उपक्रम राबविताना शिक्षकांना एखाद्या दुकानदारासारखी भूमिका पार पाडावी लागते. शाळेत विद्यार्थी संख्या, प्रत्येक दिवसासाठीची भोजन व्यवस्था तयारीसाठी करावी लागणारी कसरत परिणामी त्यातून येणारा ताण जणू त्यांच्या जीवनातील एक अंगभूत घटक बनला आहे.

यातच पालकांचा शाळेतील अनावश्यक सहभाग [illegible] वाढला आहे. प्रत्येक पालकांना जणू वाटते की शासनाकडून भरमसाठ निधी शाळेत येतो मुख्याध्यापक, शिक्षक व कर्मचारी तो योग्य रित्या वापरत नाही अशी मानसिकता पालकांची झाली आहे. ब-याच वेळा पालक सभेतून पालक, शिक्षक यांच्यात संघर्ष होताना दिसतात. परिणामी शिक्षक म्हणून काम करतांना या संघर्षामुळे ताणतणाव जाणवतो.

आधुनिक तंत्रविज्ञानाच्या नावाखाली आज शासन स्तरावर प्रत्येक छोटया छोटया बाबी ऑनलाईन करण्याचा शासनाचा प्रयत्न जरी चांगला असला तरी भौतिक अडचणी अनेक आज शालेय स्तरावरील शिक्षणातील आहे. ग्रामीण आदिवासी भागात काम करतांना तर विजेचा प्रश्न मोठा आहे. अशा ठिकाणी शाळेवर इंटरनेट उपलब्ध होणे जणू आकाशात झेप घेण्यासारखे झाले असून इंटरनेट उपलब्ध न झाल्याने शिक्षक अध्ययन अध्यापनाचे कार्य बाजूला करून शहरी भागात धाव घेतो. व शिक्षणापेक्षा (विद्यार्थ्यांच्या) शासनाकडून आलेल्या माहितीवर उत्तर देण्याचे काम आजचा शिक्षक करीत आहे.ही सर्व परिस्थिती आजच्या ग्रामीण भागातील जि.प. शाळामधील असून या सर्व परिस्थितीचा परिणाम हा शिक्षकांवर होत आहे. शिक्षकांचे अध्यापन अनुभव वाढत असतांना ताणतणावाचे प्रमाण देखील वाढत जात आहे. हीच परिस्थिती संशोधक ज्या ठिकाणी काम करतो करते त्या ठिकाणी देखील असल्याने आजच्या या अशैक्षणिक कामामुळे शिक्षकाला ताणतणाव येतो का? या संदर्भातील संशोधन कार्यातून शोध घेण्याचा प्रयत्न संशोधिकेने केला आहे. त्यासाठी सदर संशोधन कार्य करण्यात

MATOSHRI COLLEGE OF EDUCATION EKLAHARE NASHIK
PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

01) REGIONALISM IN INDIA ||10
Dr. Surender Singh Ahlawat, Bharatpur, Rajasthan

02) IMPACT OF PARENTAL INVOLVEMENT ON THE SOCIAL SKILLS OF... ||13
Dr. Manjula Patil, Raichur (Karnataka)

03) Kayak – A Note Role of Language in the development of Indian.... ||17
Prof. Vishwanatha, New Delhi

04) IMPACT OF ORGANIZION CULTURE AND COMMUNICATION ON EMPLOYEE ... ||20
Dr. Ghousia Imam, Aurangabad, Maharashtra, India

05) A Study of Agricultural Management ||27
Dr. Gajewad Chandrakant Wamanrao, Dist. Nanded

06) Study of the utilization of agriculturesubsidies in Nanded District ||29
Dnyaneshwar U. Pawde, Sanjaykumar J. Jadhav, Dist. Nanded

07) W.B.Yeats a Symbolist ||33
Dr. Kalyani G. Kamble, Nagpur

08) A STUDY ON SURGICAL SAFETY CHECKLIST COMPLIANCE ||36
Dr. Kinjal Jani, Dr. K.K. Patel, Patan, Gujarat

09) Special Library: A Brief Study ||39
Dr. Krutika Munshi, Nagpur

10) A Study of Accounting Practices and its Impact on Financial Status of Retail ... ||43
Mr. Sandip Keshao Alone, Nagpur

11) विद्यार्थ्यांच्या पालकांच्या पालकत्वशैलीचा किशोरवयीन विद्यार्थ्यांच्या मानसिक आरोग्य.... ||46
प्राचार्य डॉ. वैशाली पुंजाराम सूर्यवंशी, Eklahare Tal Nashik

12) महिला सक्षमीकरण आणि जागतिक राजकारण ||50
प्रा.डॉ. दांडगे एल.जी., ता.जि.औरंगाबाद

13) कंठ साधनाशास्त्राच्या अभ्यासात आयुर्वेद आणि योग यांचे महत्त्व ||52
डॉ. विशाखा चिंचणीकर, डॉ. नीलम मुकुंद बोकिल, नाशिक

MATOSHRI COLLEGE OF EDUCATION EKLAHARE NASHIK
PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

ISSN: 2319 [illegible]

11

विद्यार्थ्यांच्या पालकांच्या पालकत्वशैलीचा किशोरवयीन विद्यार्थ्यांच्या मानसिक आरोग्य व मानसिक ताणतणाव यांच्याशी असलेला सहसंबंधाचा अभ्यास

प्राचार्य डॉ. वैशाली पुंजाराम सूर्यवंशी
Matoshree college of Education,
Eklahare Tal Nashik

सारांश

प्रस्तुत संशोधन पेपरात माध्यमिक शाळेतील उच्च माध्यमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांच्या पालकांच्या पालकत्वशैलीचा किशोरवयीन विद्यार्थ्यांच्या मानसिक आरोग्य व मानसिक ताणतणाव यांच्याशी असलेला सहसंबंधाचा अभ्यास केला आहे. वर्णनात्मक संशोधन पद्धतीतील सर्वेक्षण पद्धतीचा अवलंब केला असून ५०० विद्यार्थी आणि विद्यार्थिनींच्या न्यादर्श म्हणून स्तरीत यादृच्छिक नमुना निवड पद्धतीने निवड करण्यात आली. माहितीचे संकलन करण्यासाठी साधनांचा उपयोग केला आहे. उच्च माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांच्या पालकांची तटस्थ पालकत्वशैली व मानसिक आरोग्य यांत ऋण सहसंबंध आढळून येतो. यावरून असे दिसून येते की, पालकांची तटस्थ पालकत्वशैली जास्त असेल तर मानसिक आरोग्य कमी असते. पालकांची तटस्थ पालकत्वशैली कमी तर मानसिक आरोग्य

प्रस्तावना

'यंग माइंड्स' ही आयर्लंडमधील मानसिक आरोग्यविषयक कार्य करणारी सामाजिक संस्था असून या संस्थेचे कार्यकारी अधिकारी सारा ब्रेनन यांच्या नेतृत्वाखाली या संस्थेने हा सर्वे केला. "किशोरवयीन मुलींच्या अनेक समस्या असतात. या समस्यांचे निराकरण झाले नाही, तर त्यांची मानसिक अवस्था बिघडते. मात्र या मुलींच्या मानसिक आरोग्याकडे पालकांचेच लक्ष नसल्याने मुलींचा मानसिक विकार वाढत जातो." असे ब्रेनन यांनी सांगितले. या सर्वेनुसार १३ ते २१ वयोगटातील अनेक मुली (५८ टक्के) मानसिक विकाराच्या शिकार असतात. त्यातील ३५ टक्के मुली सायबरबुलिंगने (इंटरनेट किंवा सोशल मीडियामुळे होणारा त्रास) त्रस्त असतात आणि ३६ टक्के मुलींना मनासारखी नोकरी न मिळण्याची चिंता असते. मानसिक [illegible] विचारात राहून प्रयत्न करतात. [illegible] पदार्थांना जवळ करतात, असे सर्वेक्षणात दिसून [illegible] या मुलींच्या मानसिक अवस्थेला समजून घेत [illegible] मार्गदर्शन करते या असली पदार्थांचे सेवन [illegible] वाटते. पण त्यांच्या मानसिक आरोग्याकडे न दुर्लक्ष [illegible]

या काळात विद्यार्थ्यांच्या जीवनात [illegible] भावनिक, सामाजिक आणि शारीरिक [illegible] बदलाचा परिणाम त्यांच्या वैयक्तिक जीवनावर दिसून [illegible] विद्यार्थी तंत्रविज्ञानाच्या धावत्या जगात पुढे [illegible] समस्या आणि नैराश्याच्या भावनेमुळे मार्ग [illegible] दिसत आहेत. दैनंदिन जीवनातील [illegible] सततचे तणावपूर्ण वातावरण, भिती, चिंता आणि [illegible] मार्ग यामुळे मोठ्या प्रमाणावर मानसिक नैराश्य [illegible] नैराश्येच्या गर्तेत जाऊ शकतात.

वरिष्ठांचा धाक, अभ्यासक्रमाची [illegible] हालाखीची परिस्थिती, अभ्यासात मन न रमणे [illegible] गोष्टी या मानसिक नैराश्याचे कारण बनू शकते. [illegible] मानसिक अवस्था ही अत्यंत ताणाची, [illegible] हा काळ म्हणजे मुलांच्या, मुलींच्या शारीरिक, मानसिक, [illegible] पक्वतेचा असतो. भारतातील विद्यार्थ्यांचा [illegible] २१ पर्यंतचा असतो. शरीरातील कामप्रवृत्तींचे [illegible] कल्लोळ सुरु होतो व चिंता, भिती, प्रीती, [illegible] प्रकारची भावनिक अस्थिरता वाढू लागते. [illegible] यामुळे युवक एक तर एकलकोंडा किंवा [illegible] वृत्ती एकदा उल्हासित तर एकदा उदासिन बनते. [illegible] अवसादात जातो. विद्यार्थ्यांच्या आत्महत्येमागील अनेक [illegible] एक महत्त्वाचे कारण असते ते म्हणजे मानसिक नैराश्य [illegible]

विद्यार्थ्यांना येणारे अपयश हे कायमस्वरूपी [illegible] तात्कालीक आहे. हे पटवून देण्याची जबाबदारी [illegible] त्याचबरोबर पालकांनी विद्यार्थ्यांच्या अंगी कोणते गुण आहेत [illegible] त्यासंबंधी त्याला योग्य मार्गदर्शन करून योग्य दिशा [illegible] करावे कारण शिक्षकांपेक्षा पालक आपल्या मुलांच्या [illegible] परिचित असतात. म्हणून ते गुण विकसित करण्याचा [illegible] करायला हवा. मुलांना अतिरिक्त ताण दिल्यामुळे [illegible] संतुलन बिघडण्याची शक्यता असते. [illegible] दबाव कायम ठेवल्यास मूल आत्महत्येस प्रवृत्त [illegible] असते. म्हणून पालकांनी सदैव जागृत राहून [illegible]

MATOSHRI COLLEGE OF EDUCATION EKLAHARE NASHIK
PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

INDEX

01) AN ANALYTICAL STUDY ON THE IMPACT OF GOVERNMENT LEGISLATIONS....
— ANSHIKA SAXENA, Gwalior (M.P.) ||09

02) Tartaric Acid Catalyzedipso hydroxylation of arylboronic acids into phenols
Balaji P. Kotkar, Pune ||13

03) An Analytical Study of Job Enrichment as a Tool for Motivation and....
Ms Deepa Upadhyay, Nagpur ||16

04) ANTIMICROBIAL ACTIVITIES OF LEAF EXTRACTS OF JUSTICA adhatoda L....
Dr. Amar Singh Mounpria, Nohar (Raj.) ||22

05) The Role Of E-Governance In Reducing Corruption
Dr. Manoj Kumar, Bareilly ||27

06) Climate and climate change
Dr SANGHA GURBAKSH KAUR, Garshankar. Hoshiarpur ||31

07) LAKSHMINATH BEZBARUAH : THE ICONOCLAST
— ALI JAL HAIDER, PUNE ||36

08) Diversity Of Phytopankton In Kanerwadi And Jeriwadi Rivers.....
Gulbhile Vidya D.,Parli-Vaijnath, Dist. Beed ||40

09) माध्यमिक शाळेतील इयत्ता ९ वीच्या विद्यार्थ्यांची बुद्धिमत्ता व समायोजन क्षमता....
प्राचार्य डॉ. वैशाली पुंजाराम सूर्यवंशी, Eklahare Tal Nashik ||43

10) मानवी हक्क : स्वरुप आणि व्याप्ती
प्रा. डॉ. दांडगे एल. जी., करमाड, ता.जि. औरंगाबाद ||46

11) स्वाती शिंदे पवार यांच्या स्त्रीकोश मधील स्त्रीवाद
सुरेश भिमराव लेकुळे, नांदेड ||48

12) ई – कॉमर्स : एक अध्ययन (भारत के संदर्भ में)
अजय कुमार देवांगन, जांजगीर चांपा, (छ.ग.) ||51

http://www.printingarea.blogspot.com
www.vidyawarta.com/03

MATOSHRI COLLEGE OF EDUCATION EKLAHARE NASHIK

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

09

माध्यमिक शाळेतील इयत्ता ९ वीच्या विद्यार्थ्यांची बुद्धिमत्ता व समायोजन क्षमता यांच्यातील सहसंबंध - एक अभ्यास

प्राचार्य डॉ.पैशाली पुंजाराम सूर्यवंशी
Matoshree college of Education,
Eklahare Tal Nashik

****

सारांश

प्रस्तुत संशोधन पेपरात माध्यमिक शाळेतील इयत्ता ९ वीच्या आदिवासी विद्यार्थ्यांची बुद्धिमत्ता व समायोजन क्षमता यांच्यातील सहसंबंध - एक अभ्यास केला आहे. वर्णनात्मक संशोधन पद्धतीतील सर्वेक्षण पद्धतीचा अवलंब केला असून २४० विद्यार्थी आणि विद्यार्थिनींच्या न्यादर्श म्हणून स्तरीत यादृच्छिक नमुना निवड पद्धतीने निवड करण्यात आली.माहितीचे संकलन करण्यासाठी चाचणीचा उपयोग केला आहे. माध्यमिक शाळेतील मुलांची बुद्धिमत्ता व समायोजन यात धनसहसंबंध असून तो वैध व विश्वसनीय सहसंबंध आहे.

प्रस्तावना

बुद्धिमत्तेची व्याख्या करताना, या पेचातून सुटण्याचे काही मार्ग आतापर्यंत वापरले गेले आहेत. त्यांमध्ये पहिला मार्ग असा: ही क्षमता असेल तर काही कृती अधिक सहजपणे करता येतात आणि तसतशी सहजता कमी होऊन शेवटी अशक्य होईपर्यंत व्यक्तीचे प्रत्यक्ष वर्तन दिसते. उदा., कोडी सोडवणे हे वर्तन घेतल्यास बुद्धिमान व्यक्ती अधिक सहजपणे कोडी सोडवते, तर बुद्धिमत्ता जसजशी कमी होईल तसतसे हे काम कठीण वाटत जाईल आणि शेवटी आपल्याला अशाही व्यक्ती दिसतील, की त्यांना 'कोडी सोडवणे' अशक्य कोटीतील वाटेल. या मार्गाने बुद्धिमत्तेची व्याख्या केल्यास आपण ती काही प्रक्रियांच्या आधारे संवेदन, स्मरण, अनुमान, अध्ययन, अमूर्त संकल्पन इ. प्रक्रिया ज्याला सुलभतेने जमतात, तो बुद्धिमान आणि त्याच्या अंगी असणारी या प्रक्रिया करण्याची शक्ती म्हणजे बुद्धिमत्ता. या पेचातून सुटण्याचा दुसरा मार्ग म्हणजे बुद्धिमत्तेने जे निष्पन्न होते, त्यावर भर देऊन व्याख्या करणे ही निष्पत्ती सामाजिक संबंधात, मूर्त वस्तूंच्या संबंधात किंवा अमूर्त [illegible] संबंधात येऊ शकते. या अनुषंगाने केलेल्या व्याख्या बुद्धिमत्ता व्यक्त होण्याच्या क्षेत्राचा विचार करतात. [illegible]

[illegible] आवश्यकता आहे ? असा प्रश्न अभ्यास विचारला तर त्याचे उत्तर आपण काय देऊ ? [illegible] प्रश्नाचे उत्तर [illegible] करू ! [illegible] आपण पाहिले तर आपल्याला अशी अनेक उदाहरणे आढळतात की [illegible] बुद्धीची माणसे [illegible] जीवनात [illegible] आहे. [illegible] बुद्धिमान माणसे सुद्धा जीवनात [illegible] अनेक उदाहरणे आहेत. [illegible] बुद्धिमान माणूस हे [illegible] उत्तर दिसत नसले तरी [illegible] नाही. जीवनात [illegible] बुद्धिमत्तेबरोबर आणखी काही गुणवैशिष्ट्यांची जरूरी असते. माणसाला जीवनात काही अलौकिक शक्ती [illegible] आहेत. [illegible] म्हणजे बुद्धि स्मरण, विचार, कल्पना, भावना, [illegible] बुद्धि ही [illegible] निर्विवाद आहे. पण बुद्धिबरोबर स्मरण, विचार, कल्पना, आणि भावना, या सुद्धा प्रचंड मानसिक शक्ती माणसाला [illegible] आहेत.

समस्या विधान - माध्यमिक शाळेतील इयत्ता ९ वीच्या आदिवासी विद्यार्थ्यांची बुद्धिमत्ता व समायोजन क्षमता यांच्यातील सहसंबंध - एक अभ्यास करणे.

संज्ञाच्या व्याख्या

संज्ञाच्या सैध्दांतिक व्याख्या

१. माध्यमिक शाळा- "माध्यमिक शाळा म्हणजे इयत्ता दहावीच्या शेवटी माध्यमिक शालांत प्रमाणपत्र परीक्षेस (एस.एस.सी.परीक्षेस) किंवा शासनाने समकक्ष मानलेल्या अन्य परीक्षेस बसण्याकरिता शिक्षणाच्या सर्वसाधारण अभ्यासक्रमाची [illegible] करणारी शाळा". (चिरडे, २०१५, पृ.०१)

२. विद्यार्थी- "कोणतीही गोष्ट शिकत असलेल्या व्यक्तीला विद्यार्थी असे म्हणतात".

३. बुद्धिमत्ता - अमूर्त विचार करण्याची क्षमता म्हणजे बुद्धिमत्ता - टर्मन

४. समायोजन - "व्यक्ती स्वतःच्या गरजा आणि या गरजांची [illegible] करणारी परिस्थिती यामध्ये संतुलन साधण्यासाठी जीवात व्यक्ती जी प्रक्रिया करते, ती प्रक्रिया म्हणजे समायोजन होय." (दुनाखे, २००५, पृ. ६०)

५. सहसंबंध- कोठार यांच्यामते, "जेव्हा दोन किंवा अधिक परिणाम सहानुभूतीमध्ये परिवर्तित होतात, ज्यामुळे एकातील परिवर्तन झाल्यास दुसऱ्यात देखील परिवर्तन होते त्यास सहसंबंध म्हणतात". (आगलावे, २००७. पृ. ४५५)

उद्दिष्टे

१. माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थी व विद्यार्थिनींच्या बुद्धिमत्तेचा तुलनात्मक अभ्यास करणे.

२. माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थी व विद्यार्थिनींच्या समायोजन [illegible]

COLLEGE OF EDUCATION EKLAHARE NASHIK
PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

13) नइराष्ट्रीय शिक्षा नीति – २०२० : प्रासंगिकता, क्रियान्वयन और चुनौतियां
डॉ. अमरसिंह भूनपरिया, नोहर ||56

14) उच्चतर माध्यमिक विद्यालयों में अध्ययनरत विद्यार्थियों की वैज्ञानिक अभिवृत्ति
श्रीमती उषा साहू, दुर्ग, (छ.ग.) ||64

15) शिक्षा में सह–पाठ्यक्रम गतिविधियां एवं मूल्यपरक शिक्षा
प्रद्युम्न कुमार मिश्र, शाहजहांपुर ||69

16) विद्यार्थियों पर स्मार्टफोन का प्रभाव : सिद्धार्थनगर के विशेष सन्दर्भ में
डॉ. हरेन्द्र कुमार शर्मा, सिद्धार्थनगर ||72

17) महाराष्ट्रातील ठाकूर जमातीच्या आर्थिक स्थितीचा अभ्यास
संते लालचंद्र रामचंद्र, शिवळे, जिल्हा ठाणे ||77

18) भाषा एक सामाजिक संस्था
डॉ. चंद्रसेन सावळाराम आवारे, चौसाळा ||82

19) लोगड़िया बंजारा जाति
डॉ० गंगा देवी बैरागी, मझौली सीधी म०प्र० ||85

20) हनुमानगढ़ जिले में कृषि आधुनिकीकरण के सामाजिक–आर्थिक एवं पर्यावरणीय ...
डॉ० श्योपत राम सहारण, दीपक जयपाल, श्री गंगानगर ||88

21) मौर्यकालीन सैन्य प्रबन्ध–एक विश्लेषणात्मक अध्ययन
डॉ० प्रेरणा माहेश्वरी, बीकानेर ||92

22) आधुनिक हिन्दी कविता पर गाँधीवाद का प्रभाव (मैथिलीशरण गुप्त और माखन ...
डॉ. मानप्रकाश मीणा, कालाडेरा (जयपुर) ||97

23) मध्यप्रदेश की सौंर अनुसूचित जनजाति की प्रमुख समस्याएं तथा उनके समाधान ...
डॉ. मुनीश सिंह नेगी, शहडोल (म.प्र.) ||99

24) माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांच्या वैज्ञानिक अभिवृत्ती विकसनासाठी तयार केलेल्या उपक्रमांच्या ...
प्राचार्य डॉ.वैशाली पुंजाराम सूर्यवंशी, Tal Nashik ||1

25) Exploring the Unexplored Self in the Vicinity of Nature in SanPrakash's Poem ...
Amol B. Waghmare, Nagpur, Maharashtra ||1

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

MATOSHRI COLLEGE OF EDUCATION EKLAHARE NASHIK

www.vidyawarta.com/03 – http://www.printingarea.blogspot.com

ISSN: 2394 5303 | Impact Factor 8.012(IIJIF) | Printing Area® Peer-Reviewed International Journal | January 2023 Issue-97, Vol-04 | 0103

24

माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांच्या वैज्ञानिक अभिवृत्ती विकसनासाठी तयार केलेल्या उपक्रमांच्या परिणामकारकतेचा अभ्यास

प्राचार्य डॉ.वैशाली पुंजाराम सूर्यवंशी
Matoshree college of Education,
Eklahare Tal Nashik

****

सारांश

प्रस्तुत संशोधन पेपरात माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांच्या वैज्ञानिक अभिवृत्ती विकसनासाठी तयार केलेल्या उपक्रमांच्या परिणामकारकतेचा अभ्यास केला आहे. प्रायोगिक संशोधन पद्धतीचा अवलंब केला असून विद्यार्थी आणि विद्यार्थीनींच्या न्यादर्श म्हणून स्तरांत यादृच्छिक नमूना निवड पद्धतीने निवड करण्यात आली.माहितीचे संकलन करण्यासाठी चाचणीचा उपयोग केला आहे. माध्यमिक शाळेतील ग्रामीण विद्यार्थ्यांवर राबविलेला वैज्ञानिक अभिवृत्ती विकसन कार्यक्रमाची परिणामकारकता दिसून येते. उपक्रमामुळे वैज्ञानिक अभिवृत्तीत वाढ झालेली आहे असे म्हणता येईल.

प्रस्तावना

माध्यमिक स्तरावरील विज्ञान विषयाची उद्दिष्टे म्हणजे, विद्यार्थ्यांना विज्ञानातील संबोध, संकल्पना, तत्त्वे इत्यादींचे ज्ञान मिळविण्यास मदत करणे. विद्यार्थ्यांना विज्ञानातील संबोध, संकल्पना, तत्वे इत्यादींचे आकलन होण्यासाठी मदत करणे. विज्ञान विषयातून मिळविलेल्या ज्ञानाचा नवीन परिस्थितीत उपयोग करण्याची क्षमता विकसित करण्यास मदत करणे. विज्ञानाशी संबंधित कौशल्ये प्राप्त करण्यास मदत करणे. स्वाध्याय, पृथक्करण व चिकित्सक मूल्यमापन करण्याची विद्यार्थ्यांची पात्रता वाढविणे. विज्ञानाच्या अभ्यासाबाबत [illegible] निर्मि[illegible]णे व संबंधित साहित्य तयार करण्यास विद्यार्थ्यांना [illegible]त व खूप परिश्रम करण्याची सवय लावणे. [illegible] करणे आणि समस्यांची उकल करणे याबाबतच्या [illegible] करणे. विज्ञानाचे जीवनातील [illegible]

विद्यार्थ्यांना मदत करणे. मापक व मापन साधनांचा [illegible] उपकरणे हाताळण्यासाठी आवश्यक [illegible] कौशल्ये विद्यार्थ्यांत निर्माण करणे.

वैज्ञानिक दृष्टिकोनाचा बारकाईने विचार केला तर असे वाटते की, हे मूल्य फक्त विज्ञानाशीच संबंधित आहे काय? पण ते तसे नाही. कोणत्याही गोष्टीचा जे विशेष अभ्यास करून त्याविषयी विशेष ज्ञान करून देते ते विज्ञान होय. एखादी गोष्ट घडते, दिसते, अनुभवास येते. म्हणून ती आहे तशी मानणे, [illegible] विश्वास ठेवणे हे विज्ञानाच्या स्वभावात बसत नाही. तर प्रत्येक घटना घडण्यामागे काहीतरी कारण असते आणि ती कार्यकारणभाव शोधण्याचा प्रयत्न करणे, वस्तुनिष्ठ दृष्टिकोनातून तिच्याकडे पाहणे म्हणजे वैज्ञानिक दृष्टिकोन होय. त्यासाठी चिकाटी, दीर्घपरिश्रम, प्रयोगशील आणि डोळसवृत्ती असायला हवी. आज आपल्या समाजाचे निरीक्षण करत असता आपणास अनेक अंधश्रद्धा, कालबाह्य झालेल्या रूढी चालीरीती पहावयास मिळतात. वैज्ञानिक दृष्टिकोन [illegible] मुलांच्या अंगी बाणविणे अत्यंत महत्त्वाचे आहे. शहरी भागातील विद्यार्थ्यांपेक्षा ग्रामीण भागामध्ये श्रद्धा, अंधश्रद्धा जास्त प्रमाणात दिसून येतात. सध्याच्या शिक्षणातून वैज्ञानिक वृत्तीची जडण-घडण होते [illegible] नाही हे तपासून पाहिल्यास आपणाला वैज्ञानिक दृष्टीकोनाचे रुजविण्याबाबत कार्यक्रम तयार करण्यासाठी मदत संशोधनाचा [illegible] होईल.

समस्या विधान - माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांच्या वैज्ञानिक अभि[illegible] विकसनासाठी तयार केलेल्या उपक्रमांच्या परिणामकारकतेचा अभ्[illegible]

संज्ञांच्या व्याख्या

संज्ञाच्या सैध्दांतिक व्याख्या

१. माध्यमिक शाळा :- "माध्यमिक स्तर म्हणजे इयत्ता [illegible] शेवटी माध्यमिक शालांत प्रमाणपत्र परीक्षेस (एस.एस.सी.परी[illegible] किंवा शासनाने समकक्ष मानलेल्या अन्य परीक्षेस बसण्या[illegible] शिक्षणाच्या सर्वसाधारण अभ्यासक्रमाची सोय करणारी शाळा". ([illegible] २०१५, पृ.०९)

२. वैज्ञानिक दृष्टीकोन - "मानवी विकासासाठी वैज्ञानिक [illegible] वापर करणे, विज्ञानाचा समृध्द जीवन जगण्यासाठी उपयोग [illegible] विज्ञानाचा सर्वांनी स्वतःच्या प्रगतीसाठी, रोजगारासाठी उपयोग [illegible] म्हणजे वैज्ञानिक अभिवृत्ती होय"

[illegible] विकास करून [illegible]

३. उपक्रम-शिक्षणातील विविध [illegible] आलेले [illegible] अध्यापन प्रक्रिया [illegible]

[illegible] उद्दिष्टे

COLLEGE OF EDUCATION EKLAHARE NASHIK

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

63	श्री. योगेशकुमार रमेशराव गवले	माध्यमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांच्या गणित विषयातील अध्ययनात संगणक सहाय्यक अनुदेशन व पारंपारिक पद्धतीच्या परिणामकारकतेचा तुलनात्मक अभ्यास	241-244
64	किरण अशोकराव दिघे	जिल्हा सामान्य रुग्णालय धुळे येथील मानसोपचार विभागांतर्गत उपचार घेत असलेल्या छिन्नमनस्कता (स्किझोफ्रेनिया) आजारग्रस्त रुग्णांसोबत कुटुंबाद्वारे करण्यात येणारे समायोजन व समाजकार्य मध्यस्थी	245-249
65	Prof.Dr. Dinesh Baban Deore Sable Kamlesh Hiraman	Origin and cross species trasmission of bat corona viruses in China	250
66	Mr. Arunkumar Shantaram Kayasth Dr. Chandrashekhar D. Wani	Research data management services in academic resarch libraries and perceptions of librarians	251-252
67	डॉ. किशोर उत्तमराव राऊत	महिला सक्षमीकरणात चळवळीची भूमिका	253-256
68	डॉ. प्रिया नरेंद्र कुरकुरे	भारतातील प्रेक्षणीय व अविस्मरणीय स्थळ नैनिताल	257-260
69	श्रीमती इंदूबाई दगा अहिरे	संशोधनात अहवाल लेखनाचे महत्त्व	261-265
70	सुश्री हाने कायी	बुंदेली और गालो की सामाजिक लोक कथाएँ	266-270
71	प्रा. डॉ. कृष्णा सुदाम इंगळे	दलित कादंबरी आणि आशय सूत्रे	271-273
72	डॉ. विजयकुमार जी. गोणेकर ममता गोयल गोणेकर	जनजातीय समाज में महिलाओं की स्थिति एवं समस्याएं (झाबुआ जिले की भील जनजाति के विशेष संदर्भ में)	274-277
73	प्रा. शिवराम लक्ष्मण गायकवाड प्रा. डॉ. संजय राजधर महाले	नंदुरबार जिल्ह्यातील परमार जातीचे सामाजिक व सांस्कृतिक जीवन - एक अभ्यास	278-282
74	प्राचार्य डॉ. वैशाली पुंजाराम सूर्यवंशी	माध्यमिक शिक्षकांचा नवीन तंत्रज्ञान विषयक दृष्टिकोनांचा तुलनात्मक अभ्यास	283-286
75	प्राचार्य डॉ. वैशाली पुंजाराम सूर्यवंशी	माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शाळेतील शिक्षकांच्या संगणक विषयक अभिवृत्तीचा तुलनात्मक अभ्यास	287-291

MATOSHRI COLLEGE OF EDUCATION EKLAHARE NASHIK

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

माध्यमिक शिक्षकांचा नवीन तंत्रज्ञान विषयक दृष्टीकोनांचा तुलनात्मक अभ्यास

प्राचार्य डॉ. वैशाली पुंडलिकराव सूर्यवंशी
Matoshree college of Education,
Eklahare Tal Nashik-४२२१०५

MATOSHRI COLLEGE OF EDUCATION EKLAHARE NASHIK

• सारांश -

प्रस्तुत संशोधन पेपरात माध्यमिक शिक्षकांचा नवीन तंत्रज्ञान विषयक दृष्टीकोनांचा तुलनात्मक अभ्यास केला आहे. संशोधकाने स्तरीय यादृच्छिक पद्धतीचा वापर करून माध्यमिक शाळेतील एकूण वरील पद्धतीचा वापर करून ८०० शिक्षकांपैकी २० टक्के म्हणजे १६० माध्यमिक शिक्षक व शिक्षकांची न्यादर्श म्हणून निवड केलेली आहे. माध्यमिक स्तरावरील ग्रामीण व शहरी शिक्षकांची निवड करण्यात आली. त्यांच्याकडून संशोधनासाठी लागणारी संकलित माहिती गोळा करण्यात आली. संशोधकाने ताहिर खाटून व मोनिका शर्मा प्रमाणित चाचणी संशोधकाने वापरली आहे. सदर प्रमाणित चाचणीचा वापर विद्यार्थ्यांवर केला. शहरी विभागातील पुरुष शिक्षकांचे नवीन तंत्रज्ञानविषयक दृष्टिकोन हा ग्रामीण विभागातील पुरुष शिक्षकांपेक्षा जास्त आहे.

• प्रस्तावना -

शिक्षण ही अखंडपणे चालणारी प्रक्रिया आहे. प्राचीन काळात आश्रम व्यवस्था प्रचलित होती. त्या काळात गुरूमुखातुन ज्ञान ग्रहण करणे ही संकल्पना सर्वमान्य होती.

"गुरु र्ब्रम्हा गुरुं विष्णू गुरुं देवो महेश्वरा गुरुं साक्षात परब्रम्हा तस्मै श्री गुरुवे नमः"

हे महान स्थान गुरुला प्रदान केले होते. बौद्धकाळात लिखाण साहित्याचा शोध लागल्याने त्याचा उपयोग करून अध्ययनाचे कार्य चालत होते. मध्ययुगीन काळात वैज्ञानिक प्रगतीमुळे शिक्षणात अमूलाग्र बदल होत गेले आणि आता आधुनिक काळात अध्यापनासाठी अनेक साधने विकसित झाली. ती साधने म्हणजे शैक्षणिक तंत्रविज्ञान होय. विद्यार्थी व शिक्षकांत अध्ययन-अध्यापनाची प्रक्रिया प्राचीन काळापासून सुरु आहे. दृक-श्राव्य माध्यमामुळे संकल्पना स्पष्ट होतात. शिकलेल्या गोष्टी दिर्घकाळ स्मरणात राहतात. दिवंगत पंतप्रधान राजीवजी गांधी यांनी आधुनिकता वादाचा पुरस्कार केला. काळाची पावले ओळखत त्यांनी शिक्षण, उद्योग व व्यापार यांना चालना देण्यासाठी संगणक युग आणले.

शिक्षणाच्या विविध अंगाचा विचार करून त्याठिकाणी शैक्षणिक तंत्रविज्ञानाचा फार मोठ्या प्रमाणावर उपयोग करण्यात येऊ लागला आहे. शिक्षणप्रक्रियेत असणारे प्रमुख घटक म्हणजे पाठ्यवस्तू ज्या माध्यमार्फत पोहचवायची माध्य अध्यापन पद्धती हे पोहचवण्यासाठी शिक्षकाला करावे लागणारे वर्तन आणि त्याचा वर्तनात होणारा परिणाम त्यानुस त्या-त्या घटकांचा अभ्यास करण्याच्या दृष्टीने तंत्रविज्ञान विकसीत झाले. उत्तम अध्यापनासाठी उत्तम रितीने आखले अभ्यासक्रमच उपयोगी पडत नाही तर अध्यापन प्रभावी व्हावे यासाठी अध्यापनात विविध पद्धती, शैली, विविध तंत्र संगणकाचा शोध लागल्यापासून ज्ञानाचा प्रस्फोट घेतला आहे. शिक्षणक्षेत्राचे महत्वाचे अंग तंत्रविज्ञानाचा वापर क महत्वाचे ठरते.

आजचे युग हे तंत्रविज्ञानाचे युग मानले जाते. शिक्षणाच्या प्रक्रियेस आधुनिकता प्रदान करण्याचे काम तंत्रज्ञा आहे.अध्ययन-अध्यापन पद्धती शिक्षक-विद्यार्थी आंतरक्रिया यांच्यातील प्रभावी संप्रेषण करण्याचे कार्य नवीन तंत्र विषयक साधने व त्यांच्या दृष्टिकोनातुन होतांना दिसुन येत आहे. हा नवीन तंत्रज्ञान विषयक दृष्टिकोन माध्यमिक स्तरा शिक्षणांमध्ये प्रमाणात विकसित करण्यासाठी भारत सरकार व शासनाने अनेक उपक्रम ही राबविले आहेत. परंतू परिणामकारकता किती प्रमाणात आहे. यावर संशोधन होणे महत्त्वाचे आहे. तसेच माध्यमिक स्तरावरती ग्रामीण व असा फरक आहे का? स्त्री शिक्षिका व पुरुष शिक्षिका यांच्या नवीन तंत्रज्ञानविषयक दृष्टिकोनात विभिन्नता आ असल्यास त्याचे प्रमाण किती या सर्व संशोधनाच्या क्षेत्राचा सखोल विचार मंथन करुन प्रस्तुत संशोधनाचा विषय नि करण्याचे काम संशोधकाने निश्चित केले आहे.

	प्रा. डॉ. ज्योती जी. नाकतोडे	कोवीड, २०१९ महामारीचे झालेले परिणाम	158-161
	असि.प्रा.डॉ. शितल एच. उजाडे	सकारात्मक मानसिक आरोग्याची संकल्पना	163-166
	डॉ. विलास पेटकर	कोरोनाचे मानवी जीवनावर झालेले परिणाम	167-169
	प्रा.डॉ. राहुल पुरुषोत्तम मेघे	जैविक युद्धतंत्र व कोरोना विषाणू	170-172
	प्रा.डॉ. दुर्योधन राठोड	महाराष्ट्रातील आदिवासी समाजावर कोविड-१९ चा झालेला परिणाम	173-176
3	प्रा.डॉ. राहुल पुरुषोत्तम मेघे	कोविड-१९ वायरसचा मानवी सुरक्षेला धोका	177-180
4	Dr. Suvarna S. Barde	Yahamogi Unnati Sanstha : Educational Development in Kherve Village, Tal. Navapur Dist. Nandurbar	181-183
5	Prof.Dr. Pravin Tukaram Borase	Job Satisfaction among library professionals in the higher educational institutions	184-186
6	Prof.Dr. Dinesh B. Deore	A Mental Health : Education, Research & Practice	187-188
47	Mr. Dinesh B. Deore Dr. Pragya Shrivastava	An Integrated System for Field Studies on Honey Bees	189-19
48	श्री. भानुदास दगडू रामोळे	संशोधनात मुलाखत, अनुसूची, प्रश्नावलीचे महत्व	191-19
49	श्री. योगेशकुमार रमेशराव गवते	माध्यमिक शाळेतील इयत्ता नववीच्या विद्यार्थी व विद्यार्थीनींची गणितीय अभिरूची व गणित विषयातील संपादणूक यातील सहसंबंधाचा अभ्यास	194-1
50	प्राचार्य डॉ. वैशाली पुंजाराम सुर्यवंशी	स्त्री व पुरूष शिक्षकांच्या अध्यापन परिणामकारकतेचा तुलनात्मक अभ्यास	199-2
51	प्राचार्य डॉ. वैशाली पुंजाराम सुर्यवंशी	माध्यमिक शिक्षकांच्या व्यवसाय समाधान व भावनिक परिपक्वता यातील सहसंबंधाचा अभ्यास	203-

PRINCIPAL
Matoshri College of Educatio
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

MATOSHRI COLLEGE OF EDUCATION EKLAHARE * NASHIK *

ज्ञानपीठ प्रतिष्ठान, नंदुरबार

योगेश्वर जळगांवकर, भद्र क्रिएशन्स, माणिक चौक, बालशहीद शिरीषकुमार स्मारकासमोर, नंदुरबार
जि. नंदुरबार मो. ९८२३७२४७०५. फोन नं. (०२५६४) २२०१५५
E-mail - idealresearch.2014@gmail.com / gym.dp2014@gmail.com

Matoshri College of E

स्त्री व पुरुष शिक्षकांच्या अध्यापन परिणामकारकतेचा तुलनात्मक अभ्यास

प्राचार्य डॉ. [illegible]
Matoshree college of Education,
Eklahare Tal. Nashik-४२२१०५

• सारांश -

प्रस्तुत संशोधन पेपरात प्राथमिक, माध्यमिक व उच्चमाध्यमिक शाळेतील स्त्री व पुरुष शिक्षकांच्या अध्यापन परिणामकारकतेचा तुलनात्मक अभ्यास केला आहे. संशोधनात संशोधकाने सर्वेक्षण पद्धतीचा उपयोग केला आहे. अभ्यासासाठी संशोधकाने सहेतुक नमुना निवड पद्धतीने १६० शिक्षकांची निवड करण्यात आली होती. डॉ. प्रमोद कुमार, डॉ. डी. एन. मुथा शिक्षक परिणामकारकता ह्या प्रश्नावलीचा अवलंब केला आहे. या प्रश्नावलीमध्ये शिक्षकांच्या अध्यापन कार्याशी व वर्तनाशी संबंधित ६९ विधाने दिलेले आहेत. प्राथमिक शाळेतील स्त्री व पुरुष शिक्षकांच्या अध्यापन परिणामकारकतेच्या मध्यमान गुणांकात सार्थ फरक आढळून येत नाही. माध्यमिक शाळेतील स्त्री व पुरुष शिक्षकांच्या अध्यापन परिणामकारकतेच्या मध्यमान गुणांकात सार्थ फरक आढळून येत नाही.उच्चमाध्यमिक शाळेतील स्त्री व पुरुष शिक्षकांच्या अध्यापन परिणामकारकतेच्या मध्यमान गुणांकात सार्थ फरक आढळून येत नाही.

• प्रस्तावना -

भारतीय शिक्षण आयोगाने 10 + 2 + 3 हा शिक्षणाचा आकृतिबंध सुचविला या आकृतिबंधातील शिक्षणाचा पहिला टप्पा इयत्ता १० पर्यंतच्या शिक्षणाचा असून त्याप्रमाणे शिक्षणाची रचना केलेली आहे. या पहिल्या टप्प्यात 4 + 3 + 3+= 10 असा इयत्ताक्रम आहे. प्राथमिक शिक्षणातील इयत्ता १ ते ४ त्यानंतर पूर्व माध्यमिक शिक्षणातील इयत्ता ५ ते ७ व त्यानंतर सर्वसामान्य माध्यमिक शिक्षणातील इयत्ता ८ ते १० असा इयत्ता त्यात समाविष्ट आहे. इयत्ता १० नंतर १० वी व १२ वी असे दोन वर्ष उच्च माध्यमिक शिक्षणाचे किंवा कनिष्ठ महाविद्यालयीन शिक्षणाचे आहे. वर्ग ११ वी व १२ वी मध्ये विद्यार्थ्यांच्या आवडीनिवडी अभिरूची व क्षमता नुसार विद्यार्थी शाखानिहाय अभ्यासक्रम निवडू शकतो. त्यानंतर ३ वर्ष पदवी अभ्यासक्रम आहे.

विद्यार्थ्यांचा समाजाचा व राष्ट्राचा विकास घडवून आणण्यात शिक्षक केन्दस्थानी असतो. विद्यार्थी हा उत्तर कौमार्यावस्थेतील विद्यार्थी असतो. शाखानिहाय शिक्षण घेणारा हा विद्यार्थी भावी जीवनासंबंधी काही योजना मनात ठेवीत असतो. त्याची परिपूर्ती करण्याचे कार्य शिक्षकाचे असते. म्हणून शिक्षकाची व्यक्तीमत्व वैशिष्ट्ये वैयक्तिक गुण शैक्षणिक गुणवत्ता, व्यावसायिक गुणवत्ता यावरोबरच त्याची अध्यापन परिणामकारकता आणि क्षमता हे घटक महत्वपूर्ण ठरत असतात. त्याच्या या सर्व गुणांचा क्षमतांचा प्रभाव विद्यार्थ्यांवर पडत असतो. विद्यार्थी हा भविष्याच्या उंबरठ्यावर उभा असतो. व त्याचे भविष्य हे शिक्षकांच्या हातात असते. म्हणूनच या कालावधीत विद्यार्थ्यांना मिळणारे मार्गदर्शन विद्यार्थ्यांची घेण्यात येणारी काळजी, विद्यार्थ्यांना करण्यात येणारे अध्यापन हे महत्वपूर्ण असते. म्हणूनच शिक्षकांकडून विशेष अपेक्षा केल्या जातात. संशोधनाची गरज ही समस्या निराकरणासाठी अत्यंत महत्वाची असते तरी संशोधन ही काळाची गरज आहे. एखादी घटना अशीच का घडली विशिष्ट क्षेत्र असेच का? त्याचा विकास का होत नाही? या सर्व कारणाचा उलगडा शोध घेण्याची गरज मोठ्या प्रमाणात भासते. शिक्षकांचा व्यक्तिमत्वाचा जसे विचार आचार कृती इत्यादीचा समावेश असतो. तसाच त्यांच्या शारिरीक व्यक्तिमत्वाबरोबर अभ्यासवृत्ती अध्यापन कौशल्य व त्याचे विद्यार्थ्यांशी असलेले संबंध याचाही समावेश होतो. शिक्षकामध्ये अध्यापन कौशल्याची क्षमता, अध्यापनवर्तन क्षमता, विषयवस्तूबाबत क्षमता समस्या सोडविण्याची क्षमता विद्यार्थ्यांना जाणून घेण्याची क्षमता असणे आवश्यक आहे.प्रभावी अध्ययन घडून येण्याकरिता [illegible] अध्यापन होणे अत्यंत आवश्यक असते. म्हणजेच प्रभावी शिक्षक असणे आवश्यक असते. या सर्व अपेक्षा पूर्ण [illegible] संदर्भात शिक्षकांची अध्यापन परिणामकारकता महत्वपूर्ण ठरते. वरील सर्व बाबी आजच्या शिक्षकामध्ये आहेत का? [illegible] घेण्यासाठी प्रस्तुत संशोधक कार्य हाती घेतले आहे.

MATOSHRI COLLEGE OF EDUCATION EKLAHARE NASHIK
PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

Journal of Research & ...
COSMOS IMPACT FACTOR - 7.26 ... ISSN-2230-9578

माध्यमिक शिक्षकांच्या व्यवसाय समाधान व भावनिक परिपक्वता यातील सहसंबंधाचा अभ्यास

प्राचार्य डॉ. वैशाली पुंजाराम सूर्यवंशी
Matoshree college of Education,
Eklahare Tal. Nashik-४२२१०५

MATOSHRI COLLEGE OF EDUCATION EKLAHARE * NASHIK *

• सारांश -

प्रस्तुत संशोधन पेपरात माध्यमिक शिक्षकांच्या व्यवसाय समाधान व भावनिक परिपक्वता यातील सहसंबंधाचा अभ्यास केला आहे. संशोधनात संशोधकाने सर्वेक्षण पद्धतीचा उपयोग केला आहे. संशोधनासाठी संशोधकाने सहेतुक नमुना निवड पद्धतीने १२० शिक्षकांची निवड करण्यात आली होती. माध्यमिक शाळांतील शिक्षकांची भावनिक परिपक्वता जास्त असेल तर व्यवसाय समाधानही जास्त असते.

• प्रस्तावना -

व्यक्तिच्या जीवनामध्ये विविध भावनांची जाणीव महत्वपूर्ण मानली जाते ? भावनांच्या अस्तित्वामुळे जीवनात एक प्रकारचे चैतन्य निर्माण होते. परिणामी व्यक्ती आपल्या व्यवसायात अथवा सभोवतालच्या परिस्थितीशी मनुष्याचे व्यवस्थित समायोजन होवून त्याच्यातील सकारात्मक भावना उपयुक्त ठरतात. पण जर व्यक्तींमध्ये नकारात्मक भावना मनात निर्माण झाल्या तर त्याच भावना विघातकपणे जीवनात कार्य करू लागतात. यासाठी प्रत्येक व्यक्तीच्या आपल्या भावना नियंत्रित असल्या पाहिजे. मानसशास्त्रीय दृष्टीकोन व्यक्तिच्या वयाबरोबर भावनिक परिपक्वता येऊ लागते. व्यक्तीमध्ये जेव्हा सर्व प्रकारच्या धनात्मक आणि ऋणात्मक भावनांचा विकास होतो आणि विविध प्रसंगाचे औचित्य ओळखून जेव्हा व्यक्ती त्या भावनांचे प्रकटीकरण करू लागते तेव्हा भावनात्मकदृष्टया ती व्यक्ती परिपक्व झालेली आहे असे म्हणता येऊ लागते.

भावनिक परिपक्वतेसंबंधी जर्सिल्ड यांनी म्हटल्याप्रमाणे भावनात्मक परिपक्वता यात भावनांचे केवळ दमन करणे किंवा त्यांचा पूर्ण प्रतिबंध करणे असा अर्थ नाही तर व्यक्तीच्या विविध भावना लक्षात घेवून त्यानुसार वर्तन करणे होय असते. जीवनक्षेत्रात ज्या व्यक्तीला आपल्या भावनांवर यथायोग्य नियंत्रण ठेवता येते तोच भावनिकदृष्टया परिपक्व मानला जातो. पुर्वीपासून शिक्षक हा भावनिकदृष्टया अधिक परिपक्व मानले जातात. प्राचीन काळात तर दरबारातील निर्णयावर अभिप्राय म्हणून गुरूंकडे पाहिले जात असे. आज गुरूंची जागा शिक्षकांनी घेतली असली तरी आजही शिक्षकांच्या व्यक्तिमत्वाकडे भावनिकदृष्टया परिपूर्ण म्हणूनच पाहिले जाते.

शिक्षकांच्या व्यवसायात देखील कधी व्यक्तिगत तर कधी इतर घटकांमुळे जीवनात प्रेम, आनंद यासारख्या सुखद तर भीती, मत्सर, द्वेष यासारख्या असुखद भावनांचा अनुभव कमी -अधिक प्रमाणात प्रत्येकाला येतो. यातील सुखद अनुभव शिक्षकांना वारंवार येत राहिले तर तो अधिक आनंदी राहून कार्यात अधिक समाधानी राहतो. तर जर दुःखद अनुभव वारंवार येऊ लागले तर मात्र एकतर व्यक्तीचे कळत न कळत मानसिक स्वास्थ हरवते. परिणामी व्यवसायात त्याचा नकारात्मक परिणाम दिसू लागतात. व्यवसायाविषयी ओढ कमी होवून माणसात विघातक वृत्ती वाढीस लागते. वस्तुस्थितीला सामोरे जाण्यापासून दूर राहणे, इतरांची मदत घेण्यास नकार देणे अशी वृत्ती निर्माण होते. अश्यावेळी ज्या व्यक्तींनी शिक्षकी पेशा स्विकारला आहे. त्यांना आपल्या व्यवसायाला योग्य न्याय देण्यासाठी व्यावसायिकदृष्टया समाधानी असणे आवश्यक ठरते. व्यावसायिकदृष्टया समाधानी शिक्षक आपल्या व्यवसायाला योग्य न्याय देवू शकतो. भावनिक परिपक्वता असलेल्या शिक्षकांचे व्यवसाय समाधान जास्त असते का? भावनिक परिपक्वतेचा शहरी ग्रामीण या भू भागानुसार काही फरक असतो का? यांचा शोध घेण्यासाठी प्रस्तुत संशोधन कार्य हाती घेतले आहे. भावनिक परिपक्वता असलेल्या शिक्षकांच्या व्यवसाय समाधानाशी संबंध आहे का? यांचा शोध घेण्यासाठी प्रस्तुत संशोधन कार्य हाती घेतले आहे.

समस्या विधान - माध्यमिक शिक्षकांच्या व्यवसाय समाधान व भावनिक परिपक्वता यातील सहसंबंधाचा

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

प्राचार्य डॉ.वैशाली पुंजाराम सूर्यवंशी
Matoshree college of Education, Eklahare Tal. Nashik-४२३१०५

सारांश - प्रस्तुत संशोधन पेपरात ८ वी मधील विद्यार्थ्यांचे हस्ताक्षर वळणदार नसण्यामागील कारणांचा शोध व विविध उपक्रमांची परिणामकारकतेचा अभ्यास केला आहे. संशोधनात संशोधकाने पूर्व चाचणी नंतर निरीक्षण सूचीमधील मुद्यांची शोधकार्यात करून संशोधकास कोणत्या समस्या विद्यार्थ्यांना निर्माण होतात याची माहिती मिळविली व या समस्यांवर उपाययोजना म्हणून उपचारात्मक पाठ तयार करण्यात आली. विद्यार्थ्यांना मराठी विषयातील हस्ताक्षर वळणदारसाठी विविध उपक्रमांचा सराव दिला तर विद्यार्थ्यांच्या मराठी विषयातील हस्ताक्षर वळणदार करता येते.

- प्रस्तावना -

शिक्षण म्हणजे सुसंस्कारित करणे. यामुळे अध्यापकाला अनेक गोष्टींचे भान सतत ठेवावे लागते. पहिली गोष्ट म्हणजे ज्यांना आपण संस्कारित करित आहोत त्या विद्यार्थ्यांची ज्ञान ग्रहणाची कुवत काय आहे हे पाहणे. त्यांना रुचेल, पचेल अशीच अध्यापनाची बैठक ठेवणे अपरिहार्य ठरते. अध्यापन ही दुहेरी स्वरूपाची क्रिया असल्यामुळे विद्यार्थी जेवढा व जसा अध्यापनात समरस होईल किंवा तो जेवढा ज्ञानग्रहणास अनुकूल होईल तेवढा हवा असतो. त्याची अनुकूलता आणि समरसता हया दोन गोष्टी अध्यापन यशस्वी ठरण्यास नेहमीच कारण ठरतात. अध्यापन करतांना आणखी एका गोष्टीची अध्यापकाला सतत जाण असावी लागते. ती विद्यार्थ्यांच्या ज्ञानग्रहण क्षमतेची आणि त्यांच्या मानसिक पातळीची. खालच्या वर्गातले अध्यापन आणि वरच्या वर्गातले अध्यापन हे मानसिक पातळीमुळे वेगवेगळे होत असते. चांगला गवई श्रोत्यांचा मानसिक कल पाहूनच आपली पट्टी लावतो. तसेच हे ही आहे. सगळी कडे सारखीच पट्टी लावून चालत नाही. अध्यापनाचे वेळी विद्यार्थी शिकविण्यात सहभागी होण्यासाठी त्याची मानसिकता, मनाची पातळी, मनाची उंची या सर्व गोष्टी अध्यापकाला ध्यानी घ्याव्याच लागतात. याबाबतचे भान जर सुटले तर अध्यापन यशस्वी होण्यात अनेक अडचणी निर्माण होतात.

पूर्वीच्या काळी गुरुकुल पद्धतीत शिक्षक हा एवढाच शिक्षणाचा स्रोत होता. त्याच्याकडून मिळालेले ज्ञान हे विद्यार्थ्यांने मुखोद्गत करावे व त्याचा व्यवहारात उपयोग करावा. त्यातुन त्यांनी स्वत:ची प्रगती व उदरनिर्वाहाबरोबर समाजाची प्रगती करावी अशी पुर्व कालीन पद्धत होती. अशा पद्धतीने मिळालेल्या ज्ञानानुसार त्यांच्यासमोर येणाऱ्या अडचणी दुर करून त्या सोडविल्या जात असे. त्या त्यावेळी शिक्षण पद्धतीत सुधारणा होवुन नवीन शोध लागत असे. प्रथम कागद व लेखनांचा शोध लागला व मुखोद्गत असलेले ज्ञान हे कागदावर लिहिले जावु लागले.

शिक्षण क्षेत्रात काम करणाऱ्या व्यक्ती जर, त्याच त्या जुन्या पद्धती, तंत्रे साधन यांचा अवलंब करीत असतील तर ते योग्य होणार नाही. केवळ ज्ञानासाठी ज्ञान ही संकल्पना थोडीशी बाजुला सारून मानव समुहाच्या विकासासाठी शिक्षण ही संकल्पना दृढ होवु पाहत आहे. शिक्षकाकडे केवळ भाबड्या आदराने पाहण्याचे दिवस संपले. शिक्षकाकडे आता त्यांची कार्यक्षमता, उत्पादकता, परिणामकारकता या दृष्टीने समाज पाहू लागला आहे. म्हणुनच शिक्षणाचा विचार अत्यंत हाडसपणे करणे अगत्यांचे झाले आहे.

विद्यार्थी शाळेत दाखल झाल्यावर त्यांच्या व्यक्तिमत्व विकास करीत असतांना त्यांच्याकडे जाणीव पुर्वक लक्ष देणे गरजेचे असते. त्यांच्यामध्ये असणाऱ्या उपजत गुणांच विकास करण्याबरोबरच त्यांनी काही कौशल्ये प्राप्त करणे गरजेचे असते. भाषा विषयातील श्रवण, भाषण, वाचन, लेखन ही महत्वाची चार कौशल्ये चांगल्या प्रकारे विकसित झाली तर त्यांचा पाया पक्का होईल. लेखन हे एक महत्वाचे कौशल्य आहे. आपले विचार अभिव्यक्त करण्याचे एक प्रभाव माध्यम भाषा आहे. भाषाद्वारे शिक्षक श्रवण, भाषण, वाचन आणि लेखनही महत्वाची चार कौशल्ये विकसित करीत असतो. या चारही कौशल्ये विकसित करण्यासाठी लेखन महत्वपूर्ण आहे. ज्या प्रकारे भाषाद्वारे आपण विचार व्यक्त करतो त्याच प्रमाणे लेखनाद्वारे अप्रत्यक्षपणे आपण आपले विचारही प्रकट करीत असतो.

MATOSHRI COLLEGE OF EDUCATION EKLAHARE
PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

प्राचार्य डॉ.वैशाली पुंजाराम सूर्यवंशी
Matoshree college of Education, Eklahare Tal. Nashik-४२२१०५

सारांश - प्रस्तुत संशोधन पेपरात इयत्ता ५ वी च्या वर्गातील विद्यार्थ्यांच्या मराठी विषयातील व्याकरणात होणाऱ्या चुकांवर केलेल्या उपाययोजनेचा परिणामकारकतेचा अभ्यास केला आहे. ५ वी च्या वर्गातील विद्यार्थ्यांच्या मराठी विषयातील व्याकरणात होणाऱ्या चुकांवर केलेल्या उपाययोजनेचा परिणामकारकतेचा अभ्यास करण्यात आला आहे. यासाठी आधारित ३० गुणांची संपादणूक चाचणी विषयासाठी तयार करण्यात आली. ही शाळेतील शिक्षकांशी चर्चा करून तसेच त्यांच्या मार्गदर्शनाखाली तयार करण्यात आली होती. व्याकरणातील चुकांवर केलेल्या उपाययोजनेचा फरक दिसून आला. उपचारापूर्वी देण्यात आलेली चाचणीतील गुणांक आणि उपचारानंतर देण्यात आलेल्या चाचणीचे गुणांकात फरक दिसून येतो. इ.५ वीच्या वर्गातील विद्यार्थ्यांना मराठी विषयातील व्याकरणातील चुकांवर केलेल्या उपाययोजनेचा विद्यार्थ्यांच्या व्याकरणातील संपादनावर सार्थ आढळून येतो.

- प्रस्तावना -

माणसाच्या जीवनात भाषेचा संचार असा सर्वत्र आहे. मानवाच्या जीवनाचा असा कोणताही हिस्सा नाही की जो भाषेने व्यापला नाही! बालकांच्या आत्मप्रकटीकरणाचा श्री गणेशा त्याच्या घरी बोलल्या जाणाऱ्या त्याच्या भाषेतून होतो! मातृभाषेतून पहिला उच्चारला जाणारा शब्द एक दिवस बालकाच्या मुखातून बाहेर पडतो. कोलरिज नावाचा विचारवंत या मातृभाषेला अंत:करणाची भाषा म्हणतो. Mother tongue is the language of heart! भाषेचा जीवनस्पर्श असा अलौकिक असतो. भाषेचा जीवनस्पर्श हा परिसस्पर्श असतो. तो स्पर्श मानवाच्या जीवनाचे सोने करतो.

भावना व्यक्त होण्यासाठी भाषेसारखे दुसरे माध्यम नाही! आपण आपले प्रेम, वात्सल्य, दु:ख भाषेतून व्यक्त करीत असतो. या भावना माणसाच्या चेहऱ्यावरही प्रकट होतात. शब्दाच्या माध्यमातून आपण दुसऱ्यांशी व्यक्त केलेल्या भावना जाणून घेतो. त्यांच्या भावना जाणून घेऊन शब्दांच्या माध्यमातूनच आपण सहानुभूती व्यक्त करतो. प्रसंगी त्यांचे सांत्वन करतो. भावनाच्या अनुभवातूनच मानवी जीवन समृध्द होते. भावनांतून माणूस संस्कार ग्रहण करतो. मूल्ये जोपासतो. भाषा नसती तर मानवाच्या भावजीवन घडणीचे कार्य घडले असते का? आध्यात्मिक सामाजिक तसेच नैतिक मूल्यांची जोपासना झाली असती का? मानवाचे दैनंदिन व्यवहार पूर्णपणे भाषेने व्यापून टाकले आहेत. सकाळी उठल्यापासून ते अगदी रात्री झोपेपर्यंत माणसाला भाषेचा त्याच्या मातृभाषेचा आधार घेतल्याशिवाय जगताच येत नाही. क्षणाक्षणाला भाषेच्या मदतीशिवाय दैनंदिन व्यवहार पार पाडता येत नाहीत. एवढे कशाला, व्यक्ती स्वत:शी बोलते ती देखील मातृभाषेतूनच!

मराठी भाषा खूप लवचीक आहे. वळवावी तशी वाकते. एकच शब्द, पण त्याच्या वेगळ्या उच्चाराने अर्थाचा विपर्यासही होऊ शकतो. तर कधी ऱ्हस्व, दीर्घ, काना, मात्रा, अनुस्वार यांच्या चुकीमुळे अनेक घोटाळे, गमती होऊ शकतात. तर अगदी 'घ' चा 'मा'ही होऊ शकतो. पण थोडं लक्ष देऊन केलं की मात्र मराठी भाषेचा गोडवा काय वर्णावा . मराठीचं व्याकरण हा मोठा गंभीर विषय होत चालला आहे. विषय गंभीर, त्यात चर्चाही गंभीर जे काही निष्पन्न व्हायचं असेल ते तर आणखीनच गंभीर! अचूक ऱ्हस्व दीर्घ आणि जोडाक्षरांसह अचूक शब्दांचे प्रयोग केलेली उत्तरं आजकाल एनडेंजर्ड स्पिसीज (!) सारखी दुर्मीळ व्हायला लागली आहेत. मुद्दाम जड 'अंग्रेजी' शब्द वापरला बरं का! म्हणजे त्यांच्यासाठी हा लेखनप्रपंच, त्या विद्यार्थ्यांचं थोडं तरी लक्ष जाईल. नुसतं आणि नुसतंच मराठी लिहिलं की मुलांना ते जड जातं म्हणतात. तसंही, "मराठी वर्डस् रीडिंगला आणि रायटिंगला डिफिकल्टच जातात" असं आमची मुलं कौतुकाने (?) म्हणतातच.तर या मुलांना बहुधा शालेय स्तरावर मराठी व्याकरण फारसं भेटलंच नसावं (रस्त्यात जाता जाता कोणीतरी अचानक भेटतं ना, तसंच आणि तेवढंच आजकाल अभ्यासक्रमात व्याकरण भेटतं म्हणतात!) शिवाय ऱ्हस्व, दीर्घ, काना, मात्रा, अनुस्वार आणि एखाद्याच वर्णाच्या अंतरामुळे (किंवा चुकीमुळे) शब्दांचा अर्थ कितीतरी बदलतो हे खूपशा मुलांना माहितीच नाही (वेडयाने काय होतं ?" [illegible] असतो. या चुकांसाठी गुण कापले जावेत असा आग्रह नाही नाही तर एका चुकीसाठी एक अष्टमांश जरी

MATOSHRI COLLEGE OF EDUCATION * EKLAHARE * NASHIK *
PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

७० समाजाने केलेली चिमूर क्रांती (१६ ऑगस्ट १९४२) - डॉ.कैलास भांडारकर, गडचिरोली ---- २७५

७१ डॉ. विश्वास मंडलिक लिखित योगसाहित्याचा समिक्षात्मक अभ्यास
- १) डॉ.गणेश चाघ, नाशिक, २) डॉ. नितीनकुमार माळी ---------------------- २८०

७२ शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांचा प्रसार माध्यमांविषयी असलेल्या जाणीव जागृतीचा अभ्यास.
- डॉ.गजानन खेकडे, शिरपूर, जि.धुळे ------------------------------------ २८४

७३ प्रसारमाध्यमे आणि भाषेमधील करीयरच्या संधी
- डॉ.संदीप माळी, मुक्ताईनगर, जि.जळगाव --------------------------------- २८८

७४ साहित्य, संस्कृती, समाज आणि मराठी विज्ञानसाहित्य यांचा परस्पर संबंध (मराठी विज्ञानकादंबरी संदर्भात)-१) डॉ. संजय शिंदे, नंदुरबार; २) डॉ. दिलीप पवार, सटाणा, ता.बागलाण, जि.नाशिक २९३

७५ साहित्यकृतीचे प्रकारांतर - कादंबरी ते चित्रपट - डॉ.चंद्रकांत बावनकुळे, सिताबर्डी, नागपूर -- २९८

७६ मराठी विज्ञान साहित्यातील बदलते समाज जीवन
- डॉ.वंदना लव्हाळे, मुक्ताईनगर, जि.जळगाव. ------------------------------ ३०१

७७ प्रसार माध्यमे आणि समाज परिवर्तन - डॉ.स्वाती फापाळे, अळकुटी, ता.पारनेर, जि.अहमदनगर ३०५

७८ जनसंचार माध्यमों का सामाजिक सरोकार - डॉ.संतोष रावश्रोले, फोंडाघाट, जि.सिंधुदुर्ग ----- ३०८

७९ साहित्य और सिनेमा
- डॉ. सुनिल एम्. पाटील, शिरपूर, जि.धुलिया. ---------------------------- ३११

८० समाजावर सोशल मिडीयाचा प्रभाव व परिणाम
- डॉ.सुनिल अ. पाटील, दहिवेल, ता.साक्री, जि.धुळे ------------------------ ३१४

८१ संस्कृती पर जनसंचार मध्यमोंका प्रभाव और परिणाम
- प्राजक्ता देशमुख, औरंगाबाद -- ३१८

८२ माध्यमिक स्तरावर अध्ययन अध्यापन करताना चित्रपटांच्या माध्यमातून अध्ययन अनुभूती
- डॉ.सारिका बहिरट, पुणे -- ३२२

८३ प्रसार माध्यमे आणि रोजगार - डॉ.संतोष दळवी, पिंपळगाव, ता.निफाड, जि.नाशिक ------- ३२५

८४ रूपांतरित नाटकांचे संहितालेखन आणि वाङ्मयीन सर्जनशीलता- डॉ.संगिता खुरद, नागपूर --- ३२९

८५ साहित्य आणि संस्कृती यांचा कलाकृतीतील परस्पर संबंध व संवर्धन
- प्रा.रामचंद्र माळीच, दोंडाईचा, ता.शिंदखेडा, जि.धुळे. ----------------------- ३३४

८६ ग्रामीण व शहरी भागातील विद्यार्थ्यांना ऑनलाईन शिक्षणात येणाऱ्या अडचणींचा अभ्यास
- १) डॉ. हेमकांत अहिरराव, जळगाव, २) प्राचार्य डॉ. संजय शिंदे, नंदुरबार ----------- ३३८

८७ माध्यमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांमध्ये दूरदर्शन कार्यक्रमातून विविध कौशल्य वाढविण्यासाठी होणारा उपयोग - एक अभ्यास - डॉ. वैशाली सूर्यवंशी, नाशिक ---------------------------- ३४२

८८ जनसंचार माध्यम और सामाजिक सरोकार
- डॉ.सुगंधा घरपणकर, महागाव, ता.गडहिंग्लज, जि.कोल्हापूर ---------------- ३४५

८९ हिमांशु जोशी की कहानियों में बदलता सामाजिक परिदृश्य
- डॉ.रविंद्र खरे, डोंगर कठोरा, ता.यावल, जि.जलगाव ---------------------- ३४८

९० साहित्य, समाज, संस्कृति एवं जनसंचार माध्यम - प्रा. कारा पृथ्वी, विशाखापट्टणम ------- ३५२

MATOSHRI COLLEGE OF EDUCATION EKLAHARE NASHIK

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

वाढविण्यासाठी होणारा उपयोग – एक अभ्यास

प्राचार्य डॉ. वैशाली पुंजाराम सूर्यवंशी
मातोश्री शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय एकलहरे तालुका ,नाशिक जिल्हा, नाशिक

सारांश :

प्रस्तुत संशोधनात माध्यमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांमध्ये दूरदर्शन कार्यक्रमात विविध कौशल्य वाढविण्यासाठी होणारा उपयोग एक अभ्यास हे संशोधन केले असून यात नाशिक शहरा मधील विद्यार्थ्यांचा सहेतुक नमुना निवड पद्धतीचा आधार घेऊन मुलाखत या साधन तंत्राद्वारे प्रतिसादांचे संकलन करण्यात आले. विद्यार्थ्यांमध्ये तांत्रिक कौशल्य निर्माण करण्यासाठी उपयुक्त ठरते तसेच विद्यार्थ्यांना अद्यावत ज्ञान देण्यासाठी दूरदर्शन हे प्रभावी असे साधन आहे

प्रस्तावना :

विद्यार्थ्यांनी घेतलेल्या ज्ञानातून त्यात कौशल्यांचा विकास होणे यालाच खऱ्या अर्थाने शिक्षणाचं यश मानले जाते बदलत्या काळात फक्त पारंपरिक पद्धतीतून विद्यार्थ्यांना ज्ञान संपादन करण्यापेक्षा विविध आधुनिक तंत्रविज्ञानाचा आधार घेऊन विद्यार्थ्यांच्या ज्ञानाच्या कक्षा रुंदावल्या पाहिजे त्यातूनच विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास व भावी जीवन सुकर करण्यास ते शिक्षण उपयोगी आहे असे मानले जाते. आज कौशल्याधारित शिक्षणाला विशेष असे महत्व प्राप्त झाले असून अभ्यासक्रमाबरोबरच विद्यार्थ्यांमध्ये वेगवेगळी कौशल्य आत्मसात होऊन त्याचा व्यावहारिक जीवनाशी असलेला संबंध विद्यार्थ्याला लक्षात आणून दिला जात आहे. यासाठी शाळा महाविद्यालय तसेच उच्च शिक्षणात विविध प्रयत्न सर्व स्तरातून सुरु आहे.

विद्यार्थ्यांच्या कौशल्य विकासासाठी शासनस्तरावर देखील मोठे प्रयत्न विविध व्यावसायिक कला गुणांच्या आधारे आज करून देण्याचा प्रयत्न होत आहे. असे असले तरी आधुनिक तंत्रज्ञानाचा एक प्रभावी साधन म्हणून दूरदर्शन या प्रसार माध्यमाने देखील विद्यार्थ्यांच्या या शैक्षणिक प्रगतीत बदलत्या काळानुसार तंत्रज्ञानाची जोड देऊ विद्यार्थ्यांमध्ये गतिमान व उद्योजक पिढी घडवून आणण्यास विविध कौशल्यांचा संदर्भातील प्रशिक्षण तसेच माहिती स संदर्भातील विविध मुलाखती या दूरदर्शनवरून प्रसा होतात. स्पर्धेच्या युगामध्ये प्रत्यक्ष कार्यक्षेत्रातील अ विद्यार्थ्यांना अवगत करून देण्यासाठी त्या त्या कार्यक्षेत्रा तज्ञ व्यक्तींच्या मुलाखती त्यांचे अनुभव आज दूरदर्शन दाखवले जात आहेत. अलिकडच्या काळात संगणक तंत्रज्ञानासह. रोबोट्स, टॅब्लेट, ब्लॉकचेन तंत्रज्ञान, स्म शहरे, अधिक प्रगत स्मार्ट डिव्हाइस, क्वांटम संगणक, क्व एन्क्रिप्शन आणि प्रगत कृत्रिम बुद्धिमत्ता यासारख्या नव विषयांना देखील दूरदर्शनने हात घातलेला असून त्यात द्वारे मिळणारी माहिती अद्यावत असते. असाच विचार कर संशोधकाने माध्यमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांमध्ये विवि कौशल्यांची रुजवणूक करण्यासाठी दूरदर्शन चा कसा उप होतो याचा शोध घेण्यासाठी प्रस्तुत संशोधन कार्य हा घेण्यात आलेले होते

समस्या विधान :

माध्यमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांमध्ये दूरद कार्यक्रमातून विविध कौशल्य वाढविण्यासाठी होणारा उप – एक अभ्यास

उद्दीष्ट्ये :

१. दूरदर्शन द्वारे प्रसारित होणाऱ्या कार्यक्रमातून विद्यार्थ्यां निर्माण होणाऱ्या विविध कौशल्यांचा शोध घेणे
२. दूरदर्शन द्वारे प्रसारित होणाऱ्या कार्यक्रमातून व्यावसायि कौशल्य प्राप्त करण्यासाठी होणारा उपयोग लक्ष घेणे.

MATOSHRI COLLEGE OF EDUCATION EKLAHARE ✶ NASHIK ✶

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

ISSN : 2278 - 5639

SJIF Impact Factor 3.[illegible]

Global Online Electronic International Interdisciplinary Research Journal (GOEIIRJ)

Peer Reviewed Refereed Journal

Certificate of Publication

This is certify that

[illegible]

has contributed a paper as author entitled

[illegible]

have got published in

Volume : VIII, Issue : III, Month of May - June [illegible]

The Editor in Chief and The editorial Board appreciate the intellectual Contribution of the author.

Mr. Rakesh Ramraje

Chief Editor

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

MATOSHRI COLLEGE OF EDUCATION EKLAHARE NASHIK

इ. 6 वी ते 10 वी च्या मातृभाषा मराठीच्या पाठ्यपुस्तकातील गाभाघटकांचा अभ्यास

डॉ. सूर्यवंशी वैशाली पुंजाराम
प्राचार्य,
मातोश्री शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, एकलहरे नाशिक

शिक्षण हे व्यक्तीविकासाचे प्रमुख साधन आहे असे म्हटले जाते. व्यक्तीविकासावर देशाचा विकास अवलंबून असतो. विशेषत: भारतासारख्या लोकशाही प्रधान आणि विकसनशील देशात शिक्षणाच्या माध्यमातून देशाची प्रगती साधायची असते.

समाज जीवनात अनेक बदल घडत असतात. समाजाच्या गरजा, अपेक्षा बदलत असतात. या बदलत्या गरजांची दखल शिक्षणानेही घ्यावी लागते. त्यानुसार शिक्षणक्षेत्रात बदल केले जातात. शिक्षणातील बदलांचे प्रभावी साधन म्हणजे अभ्यासक्रम. अभ्यासक्रम बदल किंवा अभ्यासक्रमाच्या पुर्नरचनेतून देशाच्या गरजांचा विचार केला जातो. बदलत्या सामाजिक परिस्थितीवर उपाय शोधता येतात.

20 व्या व 21 व्या शतकाचा विचार केला तर भारताने अनेक क्षेत्रात प्रगती केली मात्र त्याबरोबरच जातीय दंगली, प्रादेशिक विवाद, आतंकवादी हल्ले अशा अनेक समाज विघातक समस्याही समोर आल्या. या व अशा अनेक बाबींचा विचार करून सन 1986 साली नवे शैक्षणिक धोरण ठरविण्यात आले. या नव्या शैक्षणिक धोरणानुसार अभ्यासक्रमाची पुनर्रचना करण्यात आली. या नव्या शैक्षणिक धोरणाने अनेक नव्या संकल्पना शिक्षण क्षेत्राला दिल्या त्यातील एक महत्त्वपूर्ण संकल्पना म्हणजे गाभाघटक.

संशोधनाची उदिष्टे

1. पाठ्यपुस्तकातील आशयातून गाभा घटकशोधण्यासाठी साधन तयार करणे.
2. इ. 6 वी ते 10 वी च्या मातृभाषा मराठी (प्रथम भाषा) च्या माध्यम पाठ्यपुस्तकाचे दहा गाभाघटकांच्या संदर्भात विश्लेषण करणे.
3. प्रत्येक पाठ्यपुस्तकातून आलेल्या गाभाघटकांचे प्रमाण ठरविणे.
4. मातृभाषा मराठी विषयाच्या शिक्षकांसाठी मातृभाषा मराठीची एका इयत्तेची गाभाघटकाच्या संदर्भात हस्तपुस्तिका तयार करणे.

संशोधनाची गृहितके

1. गाभाघटक ही संकल्पना शिक्षकांना नीट कळलेली नाही त्यामुळे आशयातून ते त्यांना शोधता येत नाही म्हणून विद्यार्थ्यांपर्यंत गाभाघटक पोहोचत नाही.
2. मातृभाषा मराठी विषयाच्या (प्रथम भाषा) पाठ्यपुस्तकातून शासनाने नमूद केलेले गाभाघटक समाविष्ट करण्यात आलेले आहे.

ISSN : 2278 – 5639
www.goeiiri.com

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

Impact Factor : 3.541 Peer-Reviewed Journal ISSN : 2278 – 5639
Global Online Electronic International Interdisciplinary Research Journal (GOEIIRJ)
{Bi-Monthly} Volume – VIII Issue – III May - June 2019

तज्ज्ञांच्या सहाय्याने यातील प्रत्येक गाभाघटकांसाठी फक्त 25 विधाने निवडण्यात आली आणि ह्या 25 विधानांची एक चार अंकाची पदनिश्चयन श्रेणी तयार करण्यात आली (यामध्ये 1) भरपूर 2) पुरेसा 3) अल्प व 4) अत्यल्प अशी पदनिश्चयन श्रेणी तयार करण्यात आली. प्रत्येक गाभाघटकाचे 25 विधाने व चार अंकांचे पदनिश्चयन श्रेणी यामुळे प्रत्येक गाभाघटकाला मिळणारे 100 पैकी गुण मोजता येऊ लागले.

उदा. एक भारतीय स्वातंत्र्य चळवळीचा इतिहास

उद्दिष्ट क्रमांक 1

भारतीय स्वातंत्र्य लढ्याविषयी माहिती देणे

1. भारतीय अनेक वर्षे गुलामगिरीत / पारतंत्र्यात होता यासंदर्भात आशय आला आहे का ?
2. पारतंत्र्य / गुलामगिरी यामुळे व्यक्ती व समाज जीवन यांच्यावर होणारे दुष्परिणाम या संदर्भातील आशय आला आहे का ?
3. स्वतंत्र जीवन व स्वातंत्र्य या संदर्भातील आशय आहे का ?
4. देशभक्ती, देशाबद्दल प्रेम निर्माण करणारा आशय आला आहे का ?
5. स्वातंत्र्य मिळविण्यासाठी प्रयत्न करणऱ्या व्यक्तिबद्दल माहिती आहे का ?

उदा. 2 सामाजिक अडसरांचे निर्मूलन

उद्दिष्ट क्रमांक. 3

सर्व धर्माबद्दल आदराची भावना ठेवणे

1. धर्म मानवतेवर प्रेम करण्याची शिकवण देतो असा आशय आला आहे का ?
2. स्वातंत्र्यपूर्व काळात भारतात सर्व धर्मीय सलोख्याने नांदत होते असे सूचित करण्यात आले आहे का ?

ह्या पदनिश्चयन श्रेणीचा गाभाघटक शोधण्यासाठी कितपत उपयोग होतो यासाठी प्रयोग करण्याची वेळ आली व ह्या प्रयोगासाठी स्वत: संशोधिकेणे ह्या पदनिश्चयन श्रेणीच्या सहाय्याने गाभाघटक शोधण्याचा प्रयत्न केला. त्याबरोबरच या प्रयोगासाठी 10 शिक्षक प्रशिक्षक, 30 हायस्कूल शिक्षक, 10 बी. एड. मराठी मातृभाषा पद्धती घेतलेले विद्यार्थी यादृच्छिक पद्धतीने निवडण्यात आले. त्यांनी पदनिश्चयन श्रेणीच्या आधारित इ. 6 वी ते इ. 10 वी च्या मातृभाषा मराठीच्या पाठ्यपुस्तकातील गाभाघटकांच्या संदर्भात आशय शोधण्याचा प्रयत्न केला. त्यातून प्रत्येक पाठ्यपुस्तकातील त्या त्या गाभाघटकाशी संबंधित अशा आशयाचे प्रमाण शोधण्यात आले हा प्रयोग अंशात्मकच असल्यामुळे पूर्व चाचणी व उत्तर चाचणी यांचा उपयोग मात्र संशोधिकेला करता आला नाही. मात्र ह्या प्रयोगातून एक शिक्षक हस्तपुस्तिका निर्माण करता आली.

ह्या शिक्षकांनी आशयातून शोधलेल्या गाभाघटकाच्या प्रमाणामुळे आपोआपच शिक्षक हस्तपुस्तिकेची [illegible]कताही तपासली गेली.

MATOSHRI COLLEGE OF EDUCATION EKLAHARE (NASHIK)

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

[illegible]

शिक्षक हस्तपुस्तिका विकसन

1. संशोधिकेने मराठी विषयाची हस्तपुस्तिका तयार केली ज्यात ही हस्तपुस्तिका [illegible] दिलेले आहे. प्रत्येक गाभाघटकाविषयी माहिती, प्रत्येक गाभाघटकाची उद्दिष्टे व प्रत्येक गाभा घटकावरील महत्त्वाचे 25 प्रश्न दिलेले आहेत. या प्रश्नांवरून शिक्षकांना गाभाघटक शोधणे सुलभ होणार आहे. हे प्रश्न गाभाघटकांच्या उद्दिष्टानुसार असून ते [illegible] आहेत. प्रत्येक गाभाघटकाच्या उद्दिष्टांनी 80 ते 100 प्रश्न असणारे प्रश्नांची तालिका तयार केली.
2. या हस्तपुस्तिकेची उपयुक्तता तपासण्यासाठी 10 विधाने दिलेली आहेत. या दहा विधानांची सूची (मतावली) ही 11 तज्ज्ञ मार्गदर्शकांकडून व 25 मराठी विषयाचे अनुभवी शिक्षकांकडून भरून घेतली व तिची उपयुक्तता पडताळून पाहण्यात आली.
3. संशोधिकेने इयत्ता 8 वी च्या मातृभाषेच्या पाठ्यपुस्तकातील एक गद्य व पद्य पाठाद्वारे [illegible] केले त्यामुळे प्रत्यक्ष अध्यापनातून गाभाघटक ही संकल्पना कशी नेता येईल याचे मार्गदर्शन शिक्षकांना होईल.

संशोधनामुळे नवीन ज्ञानात झालेली वाढ (योगदान)

1. प्रस्तुत संशोधनाने 1986 च्या राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणानुसार आलेल्या अत्यंत महत्त्वपूर्ण परंतु दुर्लक्षित असा दहा गाभाघटक या संकल्पनेकडे लक्ष वेधले.
2. मराठीच्या पाठ्यपुस्तकातून गाभाघटक शोधण्यासाठी एकूण दहा गाभाघटकांवर 1046 इतके प्रश्न तयार केले. या प्रश्नातून प्रत्येक गाभाघटकासाठी 25 महत्त्वपूर्ण प्रश्नांची निवड केली. दहा गाभाघटक एकूण 250 प्रश्न निवडले. गाभाघटक शोधण्यासाठी हे साधन तयार केले आहे.
3. प्रत्येक गाभाघटकाच्या 25 प्रश्नांची एक–एक पदनिश्चयन श्रेणी तयार केली. या पदनिश्चयन श्रेणीमुळे मराठीच नव्हे तर सर्व विषयातील गाभाघटक शोधणे शिक्षकांना सहज, सोपे व सुलभ जाणार आहे.
4. याबरोबरच संशोधिकेने शिक्षक हस्तपुस्तिकेची निर्मिती केली आहे. या शिक्षक हस्तपुस्तिकेमुळे शिक्षकांना गाभाघटक ही संकल्पना समजण्यास मदत होणार आहे. त्याच प्रमाणे गाभाघटकाचे अध्यापन कसे करावे यासाठी कोणते अध्ययन–अनुभव निवडावेत याचे मार्गदर्शनही होणार आहे.
5. विविधतेतील एकता शोधण्यासाठी आणि गाभाघटकाच्या अध्यापनास त्याचा उपयोग होईल. भारत माझा देश आहे, सर्व भारतीय माझे बांधव आहेत. ही प्रत्येक पुस्तकात असणारी प्रतिज्ञा पुस्तकाच्या पानात न राहता विद्यार्थ्यांप्रत जाण्यास मदत होणार आहे.

MATOSHRI COLLEGE OF EDUCATION EKLAHARE

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

ISSN : 2277 – 8721

SJIF Impact Factor: 6.806

Electronic International Interdisciplinary Research Journal (EIIRJ)

Peer Reviewed Refereed Journal

Certificate of Publication

This is certify that

डॉ. वैशाली पुंजाराम सूर्यवंशी

has contributed a paper as author entitled

आसराबाई दराडे इंग्लिश मेडियम स्कूल एकलहरे येथील इंग्रजी माध्यमातील विद्यार्थ्यांना मराठी शब्दसंग्रह वाढविण्यात येणाऱ्या अडचणींचा शोध घेणे

has got published in

Volume-X, Issues-III, Month of May – June 2021.

The Editor in Chief and The editorial Board appreciate the intellectual Contribution of the author.

Mr. Rakesh Ramraje
Chief Editor

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

MATOSHRI COLLEGE OF EDUCATION EKLAHARE NASHIK

Aarhat Publication & Aarhat Journals is licensed Based on a work at http://www.aarhat.com/eiirj/

Impact Factor : 3.541 Peer-Reviewed Journal ISSN : 2278 – 5639
Global Online Electronic International Interdisciplinary Research Journal (GOEIIRJ)
{Bi-Monthly} Volume – VIII Issue – V September - October 2019

INDEX

Sr. No.	Author Name	Title	Page No.
1.	श्री. अमरदीप अशोक रामराजे	समूह संपर्क माध्यमे आणि शिक्षण	01 to 03
2.	डॉ. सूर्यवंशी वैशाली पुंजाराम	शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील विद्यार्थी शिक्षकांना सराव पाठात येणाऱ्या अडचणी एक अभ्यास	04 to 07

MATOSHRI COLLEGE OF EDUCATION
EKLAHARE
NASHIK

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

Impact Factor : 3.541 Peer-Reviewed Journal ISSN : 2278 – 5639
Global Online Electronic International Interdisciplinary Research Journal (GOEIIRJ)
{Bi-Monthly} Volume – VIII Issue – V September – October 2019

शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील विद्यार्थी शिक्षकांना सराव पाठात येणाऱ्या अडचणी एक अभ्यास

डॉ. सूर्यवंशी वैशाली पुंजाराम
प्राचार्य,
मातोश्री शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, एकलहरे नाशिक

प्रास्ताविक

विद्यार्थ्यांच्या जीवनामध्ये शिक्षणाचा वाटा हा फार महत्त्वपूर्ण ठरतो. राष्ट्रप्रगती किंवा राष्ट्र निर्माणाच्या कार्यात शिक्षकाची भूमिका फार महत्त्वपूर्ण आहे. राष्ट्र निर्मितीचा शिल्पकार म्हणून शिक्षकाकडे पाहिले जाते. शिक्षकाची एक चूक अनेक पिढ्या बरबाद करू शकते. शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयाचे शिक्षक घडविण्याचे काम करतात. परिणामकारक शिक्षक घडविण्यासाठी शिक्षक प्रशिक्षणा अंतर्गत निरनिराळे उपक्रम राबविले जातात. शिक्षकाकडे अध्यापन कौशल्य असणे अत्यंत महत्त्वाचे आहे. त्यासाठी अध्यापन विषयाचे ज्ञान आत्मविश्वास, सर्व सूक्ष्म अध्यापनाचे कौशल्य व स्टेज डेरिंग या सर्व बाबी विद्यार्थी शिक्षकाकडे आवश्यक असतात व प्रशिक्षणात शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयात सराव पाठ याना अनन्यसाधारण महत्त्व आहे. या प्रशिक्षण कार्यक्रमात सराव पाठातून प्रशिक्षित शिक्षक हा अध्यापनासाठी तयार होतो.

समस्या विधान

शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील विद्यार्थी शिक्षकांना सराव पाठात येणाऱ्या अडचणी एक अभ्यास

पारिभाषिक शब्दांच्या व्याख्या

1. शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय – पदवी किंवा पदव्युत्तर पदवी घेतलेल्या विद्यार्थ्यांना शिक्षण प्रशिक्षण देणारे महाविद्यालय.
2. विद्यार्थी – शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील प्रशिक्षणार्थी विद्यार्थी शिक्षक.
3. सराव पाठ – शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील प्रशिक्षणार्थी विद्यार्थ्यांनी माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांना केलेले अध्यापन.

संशोधनाची उद्दिष्टे

1. शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील सराव पाठात येणाऱ्या अडचणींचा शोध घेणे.
2. विद्यार्थी शिक्षकांना सराव पाठातील अडचणींवर उपाय योजना सुचविणे.

संशोधनाची गृहितके

1. विद्यार्थी शिक्षकांना सराव पाठ टाचण लेखनात अडचणी येतात.
2. विद्यार्थी शिक्षकांना प्रत्यक्ष वर्गावर पाठ घेताना अडचणी येतात.

PRINCIPAL
Matoshri College of Education
Eklahare Tal. & Dist. Nashik

COLLEGE OF EDUCATION EKLAHARE MATOSHRI NASHIK

Electronic International Interdisciplinary Research Journal (EIIRJ)
Volume-X, Issues-III
May - June 2021

आसराबाई दराडे इंग्लिश मेडियम स्कूल एकलहरे, येथील इंग्रजी माध्यमातील विद्यार्थ्यांना मराठी शब्दसंग्रह वाढविण्यात येणाऱ्या अडचणींचा शोध घेणे

डॉ. वैशाली पुंजाराम सूर्यवंशी
प्राचार्य
मातोश्री शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, एकलहरे, नाशिक

प्रस्तावना –

२१ व्या शतकात ज्ञानाधिष्ठित समाजात ज्ञानाच्या कक्षा रुंदावलेल्या आहेत. ज्ञानाच्या जोरावर सर्वच क्षेत्रात झपाट्याने प्रगती झालेली आहे. किंवा प्रगती होत आहे. विद्यार्थ्यांच्या शारीरिक, मानसिक, बौध्दीक, भावनिक क्षमतांच्या प्रगटीकरणासाठी व विकासासाठी शिक्षकांसाठी प्रयत्न करण्याची गरज असते. जे शिक्षक विद्यार्थी विकास डोळ्यासमोर ठेवून कार्य करतात व विद्यार्थी विकासासाठी विविध उपक्रम आखतात, ती शाळा ,व त्या शाळेतील विद्यार्थी खऱ्या अर्थाने विकसनशिल होतात.

आज माहीती तंत्रज्ञानाच्या युगात भाषेचे महत्व वाढत आहे. मराठी इंग्रजी माध्यमाच्या शाळांमध्ये प्रथम भाषा म्हणून मराठीचे ज्ञान प्राप्तीसाठी त्या भाषेची कौशल्ये विद्यार्थ्यांना जाणीवपुर्वक शिक्षकांना शिकवावी लागतील. उत्तम भाषा अवलोकनासाठी भाषेतील शब्दसंग्रह समृध्द करणे गरजेचे असते. विद्यार्थ्यांची मराठी भाषेतील अभिव्यक्ती संपादणूक स्तर उंचावण्यासाठी शब्दसंग्रह समृध्द करणे गरजेचे असते. म्हणूण विद्यार्थ्यांना मराठी शब्द संग्रह वाढविण्यात येणाऱ्या समस्यांशी संबधित विषय प्रस्तुत संशोधनासाठी निवडला आहे.

मराठी विषयाच्या अध्यापनात विद्यार्थ्यांना लेखन व वाचन करावयास सांगितले जाते. विद्यार्थी लेखन व वाचन करतांना अनेक चुका करतात. त्यांना मराठी विषयातील बरेचसे शब्द आणि त्यांचे अर्थ माहीत नाहीत म्हणजे त्यांच्याकडे मराठी शब्दांचा साठा कमी आहे असे दिसून येते त्यांचा मराठी विषयाचा शब्द संग्रह वाढविण्यासाठी सदर समस्येची निवड करण्यात आली.

Aarhat Publication & Aarhat Journalsis licensed Based on a work at http://www.aarhat.com/eiirj

समस्या विधान :

आसराबाई दराडे इंग्लिश मिडियम स्कुल (एकलहरे) येथील इंग्रजी माध्यमातील इयत्ता ७ वी च्या विद्यार्थ्यांना मराठी शब्दसंग्रह वाढविण्यात येणाऱ्या अडचणींच शोध घेणे.

पारिभाषिक शब्दांच्या व्याख्या :

१) शाळा (स्कूल) : आसराबाई दराडे इंग्लिश मिडियम स्कुल (एकलहरे) येथील इंग्रजी माध्यम स्कूल.

२. विद्यार्थी : अध्यपन–अध्यापन प्रक्रियेत अध्ययन करणारा घटक

३. मराठी : महाराष्ट्राची मातृभाषा

४. इयत्ता ७ वी : महाराष्ट्र शासनाने ठरविलेल्या निकषानुसार प्राथमिक स्तरावरील वर्ग